

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jakub Drahorád

**Přerušení výkonu trestu či poskytnutí eskorty pro
naléhavé rodinné důvody jako součást práva na
respektování soukromého a rodinného života osob
omezených na svobodě**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Karel Řepa, Ph.D.

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. 4. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 108 429 znaků včetně mezer.

Jakub Drahorád

V Praze dne 2. 4. 2023

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, Mgr. Karlu Řepovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této práce. Dále děkuji svým blízkým za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	1
1. Přehled vývoje judikatury Evropského soudu pro lidská práva	3
1.1. Judikatura ESLP vztahující se k právům vazebně stíhaných osob	3
1.2. Judikatura ESLP vztahující se k právům osob ve výkonu trestu odnětí svobody	5
1.3. Judikatura ESLP vztahující se k právům osob zadržovaných či zatčených.....	9
1.4. Judikatura ESLP týkající se srovnatelnosti postavení osob ve výkonu trestu odnětí svobody s osobami ve výkonu vazby	9
2. Mezinárodní dokumenty upravující právo opustit věznici z naléhavých rodinných důvodů.....	11
3. Situace osob, kterým zákon umožňuje opustit věznici pro naléhavé rodinné důvody	12
3.1. Právní úprava přerušování výkonu trestu odnětí svobody pro naléhavé rodinné důvody	12
3.2. Stanoviska Veřejného ochránce práv k případům nepřerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody	14
3.2.1. Stanovisko spisové značky 1640/2016/VOP.....	15
3.2.2. Stanovisko spisové značky 366/2019/VOP.....	17
3.3. Nástroj SARPO.....	18
3.4. Přerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody v praxi.....	19
4. Situace osob, kterým zákon neumožňuje opustit věznici pro naléhavé rodinné důvody	21
4.1. Situace osob vazebně stíhaných.....	21
4.1.1. Kdo, za jakých podmínek a na jak dlouho může být vazebně stíhán.....	21
4.1.2. Právní úprava přerušování výkonu vazby pro naléhavé rodinné důvody	22
4.2. Situace osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou a na doživotí.....	22
4.2.1. Kdo může být odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou	22
4.2.2. Kdo může být odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí.....	23
4.2.3. Právní úprava přerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody pro osoby vykonávající trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou či na doživotí	24
5. Naléhavé rodinné důvody jako eskortní důvod v právním systému ČR	26
6. Dosavadní judikatura v České republice	28
6.1. Judikatura Nejvyššího soudu ČR.....	28
6.2. Judikatura Ústavního soudu ČR.....	29
7. Omezení základních práv coby implicitní součást výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby	32
8. Možnosti nápravy situace v českém právním prostředí.....	33
Závěr.....	38
Seznam použitých zkratk	41
Seznam použitých zdrojů.....	42

Seznam použité literatury	42
Seznam použitých právních předpisů	42
Seznam použité judikatury	43
Seznam ostatních zdrojů	46
Seznam příloh	48
Příloha 1: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 24. 3. 2022:.....	49
Příloha 2: Odpověď Policie ČR na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 1. 4. 2022:.....	52
Příloha 3: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 13. 12. 2022:.....	54
Abstrakt	57
Klíčová slova	58
Abstract.....	59
Keywords.....	60

Úvod

Evropský soud pro lidská práva („dále jen „ESLP“) je orgánem, který autoritativně vykládá Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) a tím pádem mnohdy konkretizuje, jaké závazky vyplývají členským státům z práv, která právě Úmluva garantuje jednotlivcům.¹ Když roku 2002 Ústavní soud ČR rozhodl, že mezinárodní smlouvy o lidských právech, k nimž ČR přistoupila, jsou součástí českého ústavního pořádku, potvrdil tím, že stav či jednání, které by byly s požadavky Úmluvy tak, jak je vykládá ESLP, v rozporu, by představovaly neoprávněný zásah do práv, která jsou garantována všem občanům ČR (a mnohá z nich nejen občanům).² Výklad ESLP se však v souladu s jeho doktrínou dynamického výkladu v čase mění a to často tím způsobem, že okruh situací, které daný článek Úmluvy pokrývá, se v čase rozšiřuje a poskytuje tak jednotlivcům čím dál tím vyšší ochranu.

Jednou z mnoha judikатурních linií, kde došlo k reinterpetaci rozsahu garancí na základě doktríny dynamického vývoje, je i interpretace článku 8 Úmluvy, který chrání právo na respektování rodinného a soukromého života. Zatímco na přelomu tisíciletí se jeho ochrana dle názoru Soudu nedala vztáhnout na situace, kdy osoba omezená na osobní svobodě chtěla opustit prostor věznice ze závažných rodinných důvodů, nyní je již situace zcela opačná – opuštění věznice, ať již za přítomnosti eskorty, či samostatně, by naopak dle ESLP mělo být dotčeným osobám umožnováno v nejvyšší možné míře a jakékoliv omezení tohoto práva musí být v individuálním případě odůvodněné a v demokratické společnosti nezbytné. Přestože tento výklad začal Soud rozvíjet již před 20 lety, stále se nezdá, že by jej v českém právní prostředí kdokoliv v rámci moci výkonné, zákonodárné či soudní prakticky reflektoval, natož se jím hodlal řídit.³

Cílem této práce je v první řadě nabídnout ucelený přehled vývoje judikatury ESLP, vztahující se k danému tématu, a z něj odvodit kritéria, která je třeba podle názoru Soudu naplňovat. Tyto požadavky pak práce porovná se současným stavem právní úpravy i praxe v ČR tak, aby bylo možno konstatovat, zda je současná česká legislativa a praxe s judikaturou ESLP souladná, či zda je s ní v rozporu. V případě negativního závěru formuluje práce možnosti řešení, kterými by mohly moc výkonná, zákonodárná či soudní potenciálně nesouladný a tím pádem i ústavně nekonformní stav věcí napravit. Práce se primárně zabývá právy osob omezených na osobní svobodě z důvodu výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody (vzhledem ke specifické právní úpravě se zvláštním

¹ Rada Evropy. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Čl 32. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

² Ústavní soud ČR. Rozhodnutí Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-36-01>

³ Ačkoliv orgány státní správy tento vývoj judikatury prokazatelně zaznamenaly a jsou si vědomy, co z něj vyplývá, viz str. 12.

zřetelem na práva osob vykonávajících trest odnětí svobody ve věznicích se zvýšenou ostrahou a na doživotí⁴), okrajově pak právy osob zadržovaných či zatčených.

V části analyzující jednotlivá rozhodnutí ESLP se práce snaží zachytit podstatu všech rozhodnutí, která do dané judikaturní linie přispěla novým argumentem či hodnotícím kritériem, které je dle názoru Soudu třeba při rozhodování o těchto otázkách na národní úrovni brát v potaz. Na základě právě tímto způsobem abstrahovaných kritérií byly vytvořeny otázky, které byly coby Žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, odeslány na generální ředitelství vězeňské služby a na policejní prezidium.⁵ Cílem dotazování přitom bylo nejen zjistit aktuální stav podzákoně právní úpravy a jejího naplňování v praxi, nýbrž i získat ke zhodnocení závažnosti problému – tedy např. kolika osob se vlastně zkoumaný problém dotýká. V závěrečné části práce hodnotí zákonnou úpravu a zjištěná data o její aplikaci pohledem standardů ESLP a nabízí konkrétní doporučení, jejichž prostřednictvím lze posílit realizaci lidskoprávních standardů ve zkoumané oblasti.

⁴ Osoby vykonávající trest odnětí svobody na doživotí jej obvykle vykonávají ve věznicích se zvýšenou ostrahou a v žádném případě se tak nejedná o dvě odlišné skupiny osob, jako spíše o množinu a její podmnožinu. Zároveň však, byť se tak děje zřídka, není tento překryv stoprocentní, a i trest odnětí svobody na doživotí může být za určitých okolností vykonáván ve věznicích s ostrahou (viz § 57 odst. 5 TZ) a především právní úprava (ne)možnosti přerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody je u těchto dvou kategorií osob rozdílná. Z toho důvodu k nim coby k samostatným kategoriím osob přistupuje i tento příspěvek.

⁵ Celé znění otázek i poskytnutých odpovědí tvoří přílohy 1-3 této práce.

1. Přehled vývoje judikatury Evropského soudu pro lidská práva

1.1. Judikatura ESLP vztahující se k právům vazebně stíhaných osob

Ještě na přelomu tisíciletí Evropský soud pro lidská práva vůbec nepovažoval nemožnost zúčastnit se pohřbu blízkého příbuzného za zásah do čl. 8 Úmluvy garantujícího právo na právo na respektování rodinného a soukromého života. Ten stanoví, že:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“⁶

V případě **Marincola a Sestito proti Itálii** Soud ve svém rozsudku z roku 1999 prohlásil část stížnosti, ve které se stěžovatel domáhal uznání neoprávněného zásahu do čl. 8, protože jej z cely předběžného zadržení nepustili na pohřeb jeho bratra, za zjevně neopodstatněnou a odmítl ji coby nepřijatelnou.⁷

O rok později, v případě **Georgiou proti Řecku** se stěžovatel nacházel ve výkonu vazby (o níž tvrdil, že je nezákonná) a proto nemohl navštívit pohřeb svého dědečka ani těžce nemocnou matku.⁸ Soud se však spokojil se závěrem, že jeho vazba byla zákonná a potenciálním zásahem do čl. 8 se pak již vůbec nezabýval – a to zejména proto, že se dle názoru Soudu o zásah do čl. 8 vůbec nejednalo. Celou stížnost tedy prohlásil za nepřijatelnou z důvodu zjevné neopodstatněnosti a měl daleko k přezkoumávání toho, zda bylo dané opatření v demokratické společnosti nezbytné.

O to zajímavější byl přelom, který přineslo po dvou letech, v únoru 2003, rozhodnutí v případě **Ploski proti Polsku**.⁹ Stěžovateli postupně zemřeli oba rodiče v době, kdy byl ve vazbě za nenásilné trestné činy, ani jednoho pohřbu se však nesměl zúčastnit, aniž by mu byl sdělen relevantní důvod (krom toho, že by mohl utéct) nebo by bylo zvažováno, že jej na pohřby pustí s eskortou.

⁶ Rada Evropy. Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950. Čl. 8. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

⁷ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Marincola a Sestito proti Itálii. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 25. 11. 1999. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-30819>.

⁸ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Georgiou proti Řecku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 13. 1. 2000. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5006>

⁹ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Ploski proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 12. 11. 2002. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60733>

Soud překvapivě v bodě 32 rozhodnutí zdůraznil, že nikdo nerozporuje, že takové jednání představuje zásah do čl. 8. Poté podrobně rozebíral argumenty vlády, proč stěžovatele na pohřbu nepustila, zejména přihlížel k problémům logistické a finanční povahy, které vyvolalo poskytování policejních eskort, stejně jako nedostatek vězeňské stráže a policistů. Vzhledem k důležitosti toho, co bylo v sázce, totiž odmítnutí umožnit jednotlivci zúčastnit se pohřbu svých rodičů, Soud měl za to, že toto odmítnutí mělo být podloženo přesvědčivými důvody, v případě neexistence jiného řešení a přezkoumával, zda bylo rozhodnutí přijaté polskými úřady „nezbytné v demokratické společnosti“. Přístup Soudu v této věci lze označit za velmi výrazný výkladový posun oproti uvedeným předcházejícím rozhodnutím.

O dalších několik let později, v roce 2007, přišlo rozhodnutí ve věci **Lind proti Rusku**.¹⁰ Stěžovatel v září 2005, když se nacházel ve vazbě za účast na masových nepokojích, požádal, zda by mohl navštívit otce, který v Nizozemí umíral na rakovinu a měl v dohledné době podstoupit eutanázii. Ruské orgány nejen že jej nepustily, ale po následné intervenci nizozemského velvyslance sice svolily, že si může s otcem alespoň zatelefonovat, nechaly jej však s otcem volat pouze v ruštině, kterou jeho otec neovládal a po minutě bez jakéhokoliv odůvodnění spojení přerušili. O tři měsíce později, na začátku prosince 2005, byl přitom stěžovatel odsouzen pouze k podmíněnému trestu odnětí svobody a byl okamžitě propuštěn. Soud v tomto případě uvedl, že bylo na uvážení ruské strany, zda stěžovatele pustit do Nizozemí, pokud se však rozhodli jej nenechat odjet, byli povinni zvolit jiné, co nejméně invazivní řešení, které by mu kontakt s otcem umožnilo. Z odůvodnění rozhodnutí tedy žádným způsobem nevyplývalo, že by např. organizace přeshraniční eskorty, která by vyžadovala mezinárodní spolupráci, byla vzhledem k logistické a finanční náročnosti sama o sobě dostatečným důvodem k neumožnění návštěvy – i takové okolnosti a jejich důsledky je třeba vždy posuzovat individuálně a vyvažovat s intenzitou zásahu do práv stěžovatele. V tomto případě také již Soud přezkoumával i závažnost skutku, za který měl být stěžovatel souzen a další znaky obdobné jako u judikatury vztahující se k osobám ve výkonu trestu odnětí svobody (viz níže). S tímto kritériem by rovněž nemělo být zacházeno v generalizujícím smyslu, tedy že závažná či násilná trestná činnost by automaticky odůvodnila zamítavé rozhodnutí. Povaha trestného činu, z jehož spáchání je obviněný podezřelý, a zejména konkrétní důkazní materiál, však může být využit při vyhodnocování míry rizika, které by vyhovění žádosti obviněného skýtalo – a pokud se obvinění netýká závažné trestné činnosti, kterou by obviněný bezprostředně fyzicky ohrožoval své okolí, o to náročnější je pro příslušné orgány zdůvodnit zamítnutí žádosti.

¹⁰ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Lind proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 2. 6. 2008. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-83817>

Nejnovějším případem v této judikатурní větvi je pak rozhodnutí ve věci **Vetsev proti Bulharsku**.¹¹ V té době vazebně stíhaný stěžovatel se chtěl zúčastnit pohřbu svého bratra, ale to mu nebylo povoleno, protože takovou množnost bulharské právo vůbec neumožňovalo (umožňovalo ji však osobám ve výkonu trestu). I zde soud nakonec vyhodnotil, že zásah nebyl nezbytný v demokratické společnosti, a tudíž se jednalo o porušení čl. 8 zejména vzhledem ke společenské nebezpečnosti činu, ze kterého byl obviněn, a dalším faktorům vztahujícím se k osobě stěžovatele (záruky návratu, možnost alternativních řešení). Zároveň též zdůraznil, že Bulharsko má zejména povinnost vyhodnocovat každý případ individuálně. Každá žádost o přerušování výkonu trestu by měla být řádně posouzena s přihlédnutím k individuálním okolnostem případu a v případě zamítnutí by toto mělo být odůvodněné, včetně toho, proč nešlo zvolit alternativní opatření, jako např. doprovodit stíhanou osobu na pohřeb s eskortou.

1.2. Judikatura ESLP vztahující se k právům osob ve výkonu trestu odnětí svobody

V případech osob ve výkonu trestu byl vývoj judikatury ESLP velmi podobný. V případě **Sannino proti Itálii**, rozhodnutém v květnu 2005, žádal stěžovatel ve výkonu trestu o možnost navštívit dědečka.¹² Nebylo mu však vyhověno, oficiálně kvůli jeho problematické osobnosti, a protože by to bylo příliš nákladné. Dědeček krátce na to zemřel. Soud zdůraznil, že na opuštění věznice z rodinných důvodů neexistuje právní nárok a že povolovací režim je zcela v pořádku a následně zhodnotil, že „zásah měl za cíl zabránit stěžovateli ve využití opuštění věznice k páčání trestné činnosti nebo narušování veřejného pořádku či bezpečnosti, a to zejména s ohledem na závažnost stěžovatelem spáchaného trestného činu, za který lze uložit vysoký trest odnětí svobody. Sledoval tedy legitimní cíl podle čl. 8 odst. 2, a to ochranu veřejného pořádku a bezpečnosti a předcházení trestným činům. Takovou žádost tedy Soud označil za dostatečně odůvodněnou a zároveň poukázal na to, že lékařská potvrzení týkající se stavu jeho dědečka byla nepřesná. Rovněž konstatoval, že dědeček již není z jeho pohledu blízkým rodinným příslušníkem a možnost státu nepustit jej za ním tedy byla širší, než pokud by se jednalo např. o otce. Za relevantní považoval i argument, že převoz stěžovatele s doprovodem by byl obtížný a nákladný. Z těchto důvodů tedy nedošlo k porušení čl. 8.

¹¹ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Vetsev proti Bulharsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 2. 5. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192784>

¹² Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Sannino proti Itálii. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 3. 5. 2005. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69195>

V témže roce pak Soud potvrdil svou judikaturu v případě **Schemkamper proti Francii**.¹³ Stěžovatel vykonával trest v délce 20 let, měl daleko do konce trestu, navíc oba rodiče jej ve věznici navštěvovali (§14). Podle informací poskytnutých vládou v roce 2001, od dubna do září otec stěžovatele uplatnil své právo návštěvy devatenáctkrát a matka dvacetkrát, během této doby byli usazeni v kempu poblíž záchytného střediska. V roce 2002 se od února do září uskutečnilo třináct návštěv rodičů u syna a později je, ještě před smrtí otce, navštívit mohl a k porušení čl. 8 tedy nedošlo. Soud navíc přihlédl i k tomu, že otec stěžovatele na tom nebyl zdravotně tak špatně, aby nemohl syna ve věznici navštívit osobně. Také zde zdůraznil, že je při zvažování propouštění třeba brát v úvahu hledisko potřeby postupné resocializace vězňů, zejména pak těch odsouzených na delší dobu, kterým se již blíží konec trestu a možnosti k alespoň chvilkovému opuštění prostředí věznice tak pro ně mohou hrát velmi důležitou roli – byť v daném případě taková situace nenastala, konec trestu byl naopak velmi vzdálený, což k závěru Soudu rovněž přispělo.

K názoru, že čl. 8 porušen byl, pak Soud dospěl v roce 2009 v případě **Czarnowski proti Polsku**, ve kterém byl stěžovatel odsouzený za domácí násilí pouze na 1 rok a žádost o možnost zúčastnit se pohřbu otce mu byla zamítnuta pouze proto, že jeho důvody nebyly „zvláště důležité“ („especially important“), což však dle názoru Soudu nepředstavovalo dostatečné odůvodnění. Požadavek Soudu naopak směřoval obráceným směrem – příslušné autority by dle jeho názoru měly uvést konkrétní věcné důvody v každém případě, kdy se rozhodnou žádosti o přerušování výkonu trestu či poskytnutí eskorty k realizaci práva dle čl. 8 nevyhovět, nikoliv zdůvodňovat ta rozhodnutí, kterými danou žádost schvalují. Kromě toho Soud zopakoval, že dostatečným odůvodněním nemůže být takové, které se nezabývá dalšími možnými alternativami, jimiž by mohl být právo stěžovatele alespoň dílčím způsobem realizováno, neboť v takovém případě není v možnostech Soudu přezkoumat, zda bylo jejich nevyužití oprávněné.¹⁴

Proti Polsku pak následoval v roce 2011 i případ **Giszczak proti Polsku**, ve kterém odsouzený za navádění k vraždě chtěl navštívit dceru v kómatu poté, co ji srazil autobus.¹⁵ To mu příslušné orgány nepovolily, ale nedostatečně odůvodnily proč a když se pak chtěl zúčastnit alespoň dceřina pohřbu, tak nedostatečně jasně vysvětlily, jestli by na něj mohl jít v běžném oblečení, či pouze ve vězeňském mundúru a s okovy na nohách. Písemné vyhotovení svolení, že se pohřbu může zúčastnit, mu navíc doručili až 4 dny po pohřbu. I když tedy stěžovatel formálně možnost účasti na pohřbu měl, faktické okolnosti přesto konstituovaly neoprávněný zásah do čl. 8.

¹³ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Schemkamper proti Francii. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 18. 10. 2005. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70633>

¹⁴ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Czarnowski proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 20. 4. 2009. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90755>

¹⁵ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Giszczak proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 29. 2. 2012. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107589>

Hůře na tom již byl stěžovatel v případě **Feldman proti Ukrajině**, neboť pro něj neexistovala žádná zákonná možnost, jak mu výkon trestu přerušit či jej eskortovat k soudu, což, jak Soud potvrdil, stačí k porušení čl. 8 samo o sobě.¹⁶

Ve věci **Kubiak proti Polsku** Soud připustil, že důležitými faktory pro rozhodnutí o přerušení výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody mohou být i přístup rodiny odsouzeného k celé věci či chování odsouzeného ve výkonu trestu.¹⁷ Odsouzený vrah, jehož chování ve výkonu trestu bylo velmi špatně hodnoceno, chtěl být přítomen na pohřbu své babičky. Pohřeb se však konal ve 100 km vzdáleném městě v poledne den poté, co obdržel informaci o jejím úmrtí, přestože zesnula již o týden dříve. Vězeňské orgány oproti tomu, jak kvituje Soud, postupovaly velmi rychle a jeho žádost projednaly ráno v den po jejím podání, tedy v den pohřbu. Zde Soud připouští, že vzhledem k povaze činu a následnému chování stěžovatele byly obavy o možné zneužití přerušování výkonu trestu důvodné a na organizaci eskorty již nezbývalo dostatečné množství času a k porušení Úmluvy tedy v tomto případě nedošlo.

To, že je při rozhodování v těchto věcech možno brát v potaz i chování odsouzeného, však neznamená, že by realizace práva dle čl. 8 mohla či měla mít formu odměny, jak soud zdůraznil v případě **Kanalas proti Rumunsku**. V něm byl stěžovatel, odsouzený za pokus o vraždu, vzorným a opakovaně chváleným vězňem.¹⁸ Na pohřeb matky jej však odmítli pustit mimo jiné právě proto, že rumunská legislativa takovou možnost připouštěla coby formu kázeňské odměny a stěžovatel již daný měsíc odměněn byl. Rumunské právo přitom umožňovalo v daných případech udělat výjimku a „odměnit“ vězně vícekrát i nad rámec povolené jedné odměny za měsíc. Soud mimo jiné kritizoval právě to, že by umožnění účasti na pohřbu rodičů mělo mít formu „odměny“.

V roce 2019 Soud uznal zásah do čl. 8 Úmluvy ve spojení se článkem 14, tedy zákazem diskriminace, v případě **Ěcis proti Lotyšsku**.¹⁹ Lotyšská právní úprava totiž zakazovala osobám vykonávajícím trest ve věznici s nejvyšším stupněm zabezpečení opustit věznici z naléhavých rodinách důvodů, což byl i případ stěžovatele, který se chtěl zúčastnit pohřbu otce. Pobyt ve věznici s mírnějším typem zabezpečení by tedy takovou možnost skýtal, v něm však stěžovatel nebyl zařazen mimo jiné proto, že byl mužského pohlaví – ženy odsouzené za stejné trestné činy by do něj totiž dle lotyšské legislativy umístěny byly, muži však možnost být přeřazeni do mírnějšího typu

¹⁶ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Feldman proti Ukrajině. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 12. 4. 2012. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108496>

¹⁷ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Kubiak proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 21. 4. 2015. Dostupné z: https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_2900-11

¹⁸ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Kanalas proti Rumunsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 6. 12. 2016. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169672>

¹⁹ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Ěcis proti Lotyšsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 10. 01. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188991>

věznice získali až po vykonání poloviny trestu. Soud tedy rozhodl, že toto opatření nejen zasáhlo do stěžovatelových práv dle čl. 8 Úmluvy, nýbrž bylo i diskriminační dle článku 14.

Klíčové rozhodnutí²⁰ z poslední doby padlo ve věci **Guimon proti Francii**, ve kterém se členka teroristické organizace ETA (usvědčená z terorismu), k níž se stále hrdě hlásila, chtěla dostat na pohřeb otce ve městě vzdáleném více než 600 km.²¹ Relevantní orgány zkusily takový transport za doprovodu eskorty a za dalších masivních bezpečnostních opatření, která měla předejít případnému pokusu o osvobození vězenkyně, naplánovat a dospěly k závěru, že to není logisticky možné. Přestože se tedy o zásah do práva dle čl. 8 jednalo, tento zásah byl opravdu činěn s legitimním cílem a z důvodů v demokratické společnosti nezbytných. Soud vzal při posuzování intenzity zásahu do úvahy i fakt, že se stěžovatelka mohla během svého pobytu ve věznici pravidelně se svými příbuznými setkávat a její právo na rodinný život tedy mohlo být pravidelně v rámci možností naplňováno i před smrtí jejího otce.

Zatím posledním rozhodnutím v této větvi rozhodovací činnosti je pak rozhodnutí ve spojené věci **Razvozhayev proti Rusku a Ukrajině a Udaltsov proti Rusku**, kde Soud lehce zvýšil standard ochrany vytyčený např. v případě Kubiak, když zdůraznil, že organizace pohřbů je ze své podstaty urgentní záležitostí a pokud je pro příslušné orgány „fyzicky možné“ stěžovatelovu účast s eskortou zajistit, pak nedostatek času na přípravu není dostatečným důvodem k zamítnutí jeho žádosti, i kdyby na ni měly i méně než jeden den.²²

Obecně lze tedy shrnout, že judikatura ESLP v dané oblasti je již téměř 20 let ustálená na tom, že neumožnění zúčastnit se pohřbu blízkého příbuzného představuje zásah do práva dle čl. 8. Ten však může být oprávněný, pokud je v demokratické společnosti nezbytný. Pro to, aby Soud neshledal porušení, je tedy zejména potřeba odůvodnit v každém individuálním případě, proč danou osobu není možné na pohřeb či do nemocnice pustit v rámci přerušení výkonu trestu či proč nejdou učinit ani žádná alternativní opatření, jako doprovodit danou osobu na pohřeb s eskortou.²³ V úvahu lze přitom vzít zejména faktory jako logistickou a finanční náročnost celé akce, charakter a dosavadní chování dané osoby, aniž by však svolení k účasti dostalo charakter odměny, či závažnost skutku

²⁰ Tzv. „Key case.“

²¹ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Guimon proti Francii. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 11. 7. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192616>

²² Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Razvozhayev proti Rusku a Ukrajině a Udaltsov proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 19. 2. 2020. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198480>

²³ Stejný standard ochrany se vztahuje i na osoby v ochranném léčení v psychiatrických léčebnách. Přestože se dle Soudu co do povahy a účelu omezení svobody nacházejí ve zcela odlišném postavení, než osoby ve výkonu trestu ve věznicích, i v jejich případě je vyžadováno řádné a individualizované odůvodnění nezbytnosti zásahu do jejich práv v každém jednotlivém rozhodnutí. Faktory, které jsou při takovém rozhodování brány v potaz, však mohou být odlišné, viz: Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Solcan proti Rumunsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 8. 10. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196414>

za který je daná osoba odsouzena/ze kterého je obviněna. Pokud nelze naaranžovat opuštění věznice, ať již s doprovodem eskorty či bez něj, měly by se relevantní orgány alespoň snažit umožnit naplnění stěžovatelova práva jiným způsobem, tedy např. umožněním telefonického rozhovoru s nemocným příbuzným.

1.3. Judikatura ESLP vztahující se k právům osob zadržovaných či zatčených

Specifický případ představují skutkové okolnosti ve věci **Császy proti Maďarsku**.²⁴ Stěžovatel byl zatčen v den pohřbu své nevlastní matky a vyslýchán v době jejího pohřbu, i když se konal nedaleko. V té době ještě nebyl v režimu vazby ani ve vazební věznici, jednalo se „pouze“ o výslech, který byl navíc ukončen cca 20 minut poté, co začal pohřeb. Státní orgány neposkytly žádné meritorní důvody, proč jej na pohřeb s doprovodem eskorty nepustit a výslech o pár desítek minut neposunout – proto došlo k porušení čl. 8.

1.4. Judikatura ESLP týkající se srovnatelnosti postavení osob ve výkonu trestu odnětí svobody s osobami ve výkonu vazby

V případě **Chaldayev proti Rusku** se sice Soud nezabýval tím, zda byla stěžovateli umožněna návštěva v nemocnici či účast na pohřbu blízkého příbuzného, posuzoval však, zda se osoby vazebně stíhané a osoby ve výkonu trestu nacházejí ve srovnatelném postavení a zda tím pádem neodůvodněné horší zacházení s jednou z těchto skupin osob, aniž by byl sledován legitimní cíl, nepředstavuje diskriminaci dle čl. 14 Úmluvy ve spojení se čl. 8. Úmluvy.²⁵ Jeho závěr byl, že co se týká návštěv ve věznicích, dopadá právní úprava na obě tyto skupiny osob velmi podobným způsobem a proto se ve srovnatelném postavení nacházejí. Není přitom důvod, proč by tomu u umožnění účasti na pohřbech za přítomnosti eskorty mělo být jinak.

Všechna judikatura vztahující se na práva osob ve výkonu trestu se tedy vztahuje i na vazebně stíhané osoby, neboť v případě Chaldayev ESLP uvedl, že se tyto osoby nacházejí ve srovnatelném postavení a vazebně stíhané osoby nesmí mít bezdůvodně horší podmínky než osoby ve výkonu trestu. Kritéria pro posuzování individuálních případů, tedy zda daného člověka pustit, mohou být samozřejmě mírně odlišná – zatímco u osob ve výkonu trestu odnětí svobody to budou specificky např. délka trestu, který ještě zbývá odsloužit, u vazebně stíhaných to bude, jak vyplývá např. z případu Vetsev, zejména povaha zločinu, ze kterého je osoba obviněná. Obecně však budou aspekty, které je třeba zhodnotit, stejné – nebezpečí toho, že se daná osoba pokusí utéct, logistická

²⁴ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Császy proti Maďarsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 21. 10. 2014. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147274>

²⁵ Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Chaldayaev proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 28. 5. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193652>

a finanční náročnost celé operace, či alternativní možnosti řešení, kterými by mohla daná osoba své právo uplatnit. V žádném případě by však neměla nastat např. situace, ve které by zákonná úprava v rozporu s principem presumpce neviny osobám ve výkonu trestu umožňovala za určitých okolností výkon trestu zcela přerušit a účastnit se pohřbu i bez přítomnosti eskorty, zatímco osobám vazebně stíhaným, na které je třeba pohlížet jako na nevinné, neumožňovala ani zažádat o to, aby se mohly pohřbu osoby blízké zúčastnit, byť třeba v poutech a za přítomnosti eskorty.

2. Mezinárodní dokumenty upravující právo opustit věznici z naléhavých rodinných důvodů

Kromě Úmluvy existují na mezinárodní úrovni i další dokumenty, které se dané problematice věnují. Ač patří do kategorie tzv. „soft-law“, tedy doporučujících, právně nezávazných dokumentů, coby zásadní lze na globální úrovni jmenovat Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni (tzv. Pravidla Nelsona Mandely) a na evropské pak Evropská vězeňská pravidla (Doporučení č. Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům). Jejich přínos je pro danou problematiku významný, neboť problém ochrany soukromého a rodinného života explicitně upravují.²⁶

Dle článku 70 revidovaných Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, schválených Ekonomickou a sociální radou OSN, by mělo být vězni, kdykoliv to okolnosti dovolí, dovoleno navštívit, ať už s doprovodem nebo samostatně, příbuzného nebo jinou blízkou osobu, která je kriticky nemocná, nebo se zúčastnit jejího pohřbu. Čl. 24. odst. 7 Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům k Evropským vězeňským pravidlům pak uvádí, že povolení opustit věznici by měl vězeň získat nejen z důvodu návštěvy nemocného příbuzného, ale také kvůli účasti na pohřbu nebo z jiných humanitárních důvodů (např. narození dítěte).

Vězeňská služba České republiky se k Evropským vězeňským pravidlům hlásí, na svých stránkách v minulosti informovala o jejich revizi a uvádí, že je vnímá jako „základní vodítka pro tvorbu, aplikaci a interpretaci vnitrostátních právních předpisů“.²⁷

²⁶ Veřejný ochránce práv. Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězňnými osobami. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Pravidla-Nelsona-Mandely.pdf, Rada Evropy. Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules (Evropská vězeňská pravidla). Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809ee581

²⁷ Vězeňská služba ČR. Revidovaná Evropská vězeňská pravidla. 16. 7. 2020. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/clanky/detail/revidovana-evropska-vezenska-pravidla>.

3. Situace osob, kterým zákon umožňuje opustit věznici pro naléhavé rodinné důvody

3.1. Právní úprava přerušení výkonu trestu odnětí svobody pro naléhavé rodinné důvody

Přerušení výkonu trestu odnětí svobody je upraveno v §56 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Zatímco odst. 1 zmiňuje možnost opuštění věznice coby formu odměny, a to až na 20 dní během kalendářního roku, odst. 2 umožňuje řediteli přerušit výkon trestu pro naléhavé rodinné důvody na 10 dní. Již toto dělení naznačuje, že přerušení výkonu trestu podle odst. 2 by, v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, formu odměny nemělo mít, od toho je tu již odst. 1. Praxe však stále vypadá tak, jak bude rozebráno níže, že jsou oba tyto důvody směřovány dohromady a odsouzení jsou nezřídka na pohřby blízkých příbuzných pouštěni „za odměnu“.

Na podzákoné úrovni rozvádí §56 ZVTOS především Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky 46/2017, o postupu při přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo trestního opatření odnětí svobody, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení a povolování účasti odsouzených na akcích konaných mimo věznici (dále také jen „nařízení 46/2017“) a rovněž velmi sporadicky vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále také jen „řád výkonu trestu“). Ta však zmiňuje přerušení výkonu trestu pouze v §57 odst. 8, tedy mezi odměnami a navíc se výslovně věnuje „přerušení výkonu trestu a povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení“.²⁸ Jazykovým a systematickým výkladem lze dovodit, že toto ustanovení lze vztáhnout pouze k §56 odst. 1 ZVTOS, nikoliv i k odst. 2 a nevyplývá z něj tedy, že by měl ředitel věznice při rozhodování o přerušení výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody „přihlížet ke stupni narušení odsouzeného, povaze trestné činnosti, za níž byl odsouzen, délce uloženého trestu a jeho nevykonaného zbytku, typu věznice a stupni zabezpečení věznice s ostrahou, v níž odsouzený trest vykonává, a jeho chování v průběhu výkonu trestu“. Základním argumentem pro tento

²⁸ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky 46/2017, o postupu při přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo trestního opatření odnětí svobody, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení a povolování účasti odsouzených na akcích konaných mimo věznic. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/zakon-106/poskytnute-informace/2022/web-58089-4-priloha-ngr-462017.pdf>, Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (Řád výkonu trestu). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345?text=56>

interpretační závěr je omezení daného podzákoného ustanovení na „*souvislost s návštěvou či programem zacházení*“, tj. při rozhodování podle §56. odst. 2 ZVTOS.

Z výše uvedeného plyne, že v úpravě aplikace §56 odst. 2 ZVTOS na podzákoné úrovni jsme omezeni na aplikaci nařízením generálního ředitele vězeňské služby 46/2017.

To již v §1 odst. 1 uvádí, že účelem nařízení je stanovit jednotný postup při podávání návrhů, projednávání, rozhodování a realizaci přerušeni výkonu trestu odnětí svobody. Cílem Generálního ředitele vězeňské služby tedy zjevně je, aby o těchto záležitostech bylo rozhodováno jednotně – pro naplnění tohoto interního požadavku by tedy mělo být zapotřebí, aby všechna taková rozhodnutí byla transparentně odůvodněná, aby bylo jasné, za jakých okolností se ředitelé jak rozhodují a na základě jakých kritérií. Na zákonné ani podzákoné úrovni však povinnost odůvodnit rozhodnutí ředitele věznice přerušeni výkonu trestu nepovolit nenalezneme.

Dále §2 se věnuje dalšímu problematickému aspektu – hned jako první ze zásad ředitele věznice při rozhodování o povolení přerušeni výkonu trestu je uveden požadavek diferencovaného přístupu k odsouzeným. Vedle výslovného požadavku individualizace tedy i z tohoto ustanovení vyplývá potřeba odůvodněnosti rozhodnutí, která je projevem individualizace – pokud není rozhodnutí odůvodněné, nedá se poznat, zda ředitel věznice posuzoval žádost o propuštění individuálně.

Zajímavé je rovněž věnovat se rozdílu mezi §5, který specifikuje „přerušeni výkonu trestu jako odměny“ a §6, jenž specifikuje přerušeni výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody. §5 totiž uvádí jako podmínku takového přerušeni kladné hodnocení oblastí zvoleného programu zacházení, zatímco §6 žádnou podmínku kladného hodnocení nezmiňuje. Naopak, je v definici „naléhavých rodinných důvodů“ poměrně benevolentní, když je v odst. 1 definuje jako „*skutečnosti, které hluboce zasahují do citového vztahu odsouzeného k jeho blízkým osobám, nebo které mohou mít vážné důsledky v sociální nebo ekonomické oblasti jeho rodinných příslušníků nebo odsouzeného a jež zároveň vyžadují neodkladnou přítomnost odsouzeného u rodiny*“, v odst. 2 pak nabízí pouze demonstrativní výčet ilustrující, že mezi takové důvody by vedle úmrtí v rodině či hospitalizace blízké osoby spadala i svatba v rodině či řešení bytových záležitostí nebo zaměstnání odsouzeného.

Prakticky schvalování takové žádosti probíhá relativně složitým mechanismem. Žádost odsouzeného či jeho osoby blízké podle §15 odst. 3 zpracovává jeho vychovatel, který musí vždy v návrhu uvést i jeho odůvodnění včetně obligatorního „*vyhodnocení plnění programu zacházení*“. Přestože tedy na zákonné úrovni i v předešlých bodech na podzákoné úrovni nemělo mít přerušeni

výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody formu odměny a bylo od přerušeni z takového důvodu jednoznačně odlišováno, podle §15 nařízení 46/2017 musí být i žádost o povolení návštěvy pohřbu rodiče zdůvodněna informací o tom, jak odsouzený plní program zacházení, i když by tato informace měla být v obdobných případech irelevantní (nejedná se přece o odměnu).

K takto podanému návrhu se posléze, v souladu s §16, vyjádří odborná komise ve „*složení vedoucí oddělení výkonu trestu nebo jeho zástupce, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, vychovatel, vedoucí oddělení vězeňské stráže nebo jeho zástupce, dále příslušník oddělení prevence a stížností a vedoucí nebo určený zaměstnanec oddělení správního*“, přičemž vždy musí „*posoudit přístup odsouzeného k plnění programu zacházení*“. Důraz má být při posuzování kladen na „*naplňování účelu výkonu trestu s ohledem na snižování kriminogenních rizik odsouzeného v průběhu výkonu trestu a na podporu postojů a dovedností, které odsouzenému pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu s právním řádem*“, jak stanoví §16 odst. 4. Vzhledem k takto restitutivně orientovanému účelu se tedy nabízí možnost podpory rodinných vazeb k blízkým osobám. Výsledkem jednání této komise by pak podle §16 odst. 6 mělo být stručně odůvodněné stanovisko. To má však pouze doporučující charakter, rozhodnutí je plně v gesci ředitele věznice a nemusí jej nijak odůvodňovat, a to ani v případě, že se od stanoviska komise odchýlí.

To je zčásti dáno i tím, že rozhodnutí ředitele o nepovolení přerušeni výkonu trestu nemá charakter rozhodnutí správního orgánu, protože není vůbec žádným formálním rozhodnutím – tím by bylo jen v situaci, že by žádosti bylo vyhověno, a to podle §17 odst. 6 Nařízení 46/2017. Povinností ředitele věznice je tedy pouze informovat odsouzeného o tom, jestli jeho žádosti bylo vyhověno, či nikoliv. Zamítavé rozhodnutí tedy není žádným způsobem přezkoumatelné nejen u správního soudu, ale ani u jiného orgánu veřejné správy.

3.2. Stanoviska Veřejného ochránce práv k případům nepřerušeni výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody

K tomu, že v předcházející kapitole zpracovaná právní úprava a na ni navazující postup v praxi nejspíše nejsou souladné s Úmluvou, se v nedávné historii opakovaně vyjadřovala i Veřejná ochránkyně práv. Z těchto šetření tedy práce rozebírá dva typické příklady, a to stanoviska ve věcech spisových značek 1640/2016/VOP a 366/2019/VOP. Tyto případy byly zvoleny proto, že jejich skutkové okolnosti obsahují základní eventuality, které mohou v praxi nastat, a jsou v nich rozebírána základní kritéria, které berou ředitelé věznic v potaz v rámci své diskrece – a to jak

z pohledu ředitelů věznic, kteří k nim poskytli svá vyjádření, tak protiargumenty ze strany Veřejné ochránčyně práv, která v obou případech shledala nezákonný zásah do práv stěžovatelů.²⁹

3.2.1. Stanovisko spisové značky 1640/2016/VOP³⁰

V roce 2016 stěžovatel, pan A. A., podal podnět k ombudsmance kvůli tomu, že mu Věznice Znojmo neumožnila opustit věznici za účelem účasti na pohřbu bratra. Ředitelka věznice však jeho návrh zamítla rozhodnutím, které neobsahovalo žádné odůvodnění. Stěžovatel měl přitom při posuzování návrhu kladné hodnocení od vychovatele („*aktivně a iniciativně přistupoval k plnění pracovních povinností, pracovní morálka byla vyhodnocena jako kladná, přístup k plnění úkolů byl zodpovědný a snaživý, chování a vystupování má slušné a ukázněné, Cíle PZ plní bez komplikací a ve všech bodech, kázeňsky byl 2x odměněn pochvalou, kázeňsky trestán nebyl, rodinné a sociální zázemí má dobré*“) a zbýval mu rok do konce výkonu trestu. Třináctičlenná komise odborných zaměstnanců doporučila jeho žádosti nevyhovět, neboť "*odsouzený není pracovním zařazen, vzhledem k jeho typu trestné činnosti, problémům s alkoholem a drogami odsouzený neskýtá záruky bezproblémového průběhu PVTOS a návratu z něj*".³¹ Je však otázkou, jakým způsobem by mohl jakýkoliv odsouzený poskytnout záruky, že se z přerušení výkonu trestu navrátí. Stěžovatel však každopádně neměl k dispozici ani toto odůvodnění.

Ve svém vyjádření pak ředitelka uvedla, že "*udělení či neudělení přerušení výkonu trestu ve smyslu ustanovení § 56 odst. 2 zákona je vyloženo v kompetenci ředitele věznice. Nejedná se o právo odsouzeného na tento typ přerušení výkonu trestu, ale o zákonné oprávnění ředitele věznice*".³²

Veřejná ochránčyně práv dospěla k závěru, že z poskytnutého odůvodnění žádným způsobem nevyplývá, v čem by stěžovatel mohl být rizikovým s ohledem na zneužití přerušení výkonu trestu a návratu z něj.³³ Stejně tak není podle ombudsmanky jasné, jak riziko zneužití zvyšují jeho

²⁹ Jeden z pachatelů byl odsouzen za násilnou trestnou činnost a druhý za nenásilnou, v jednom případě zaujala komise odborných zaměstnanců k propuštění jasné stanovisko, zatímco ve druhém byla rozpolcena, v jednom z případů žádal stěžovatel o možnost opustit věznici sám, zatímco ve druhém se stěžovatelův advokát coby důvěryhodná osoba zaručil, že jej z věznice vyzvedne, po celou dobu přerušení výkonu trestu na něj bude dohlížet a poté jej opět přiveze zpět.

³⁰ Kancelář Veřejného ochránce práv. 1640/2016/VOP. Závěrečné stanovisko ze dne 24. 08. 2016 2011. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4676>, Kancelář Veřejného ochránce práv. 1640/2016/VOP. Zpráva o šetření ze dne 29. 04. 2016. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3974>

³¹ §16 odst. 1 nařízení 46/2017 sice vyjmenovává devět členů komise odborných zaměstnanců, jejich počet však může být v odůvodněných případech rozšířen předsedou komise dle §16 odst.3. Navrhovatel tedy nikdy dopředu neví, kdo vlastně bude žádost posuzovat.

³² Kancelář Veřejného ochránce práv. 1640/2016/VOP. Závěrečné stanovisko.

³³ Nabízí se, že pokud by např. odsouzení za určitý trestný čin (nebo typ trestného činu) mělo být samo o sobě překážkou schválení žádosti, vložil by zákonodárce, či alespoň generální ředitel vězeňské služby, takové pravidlo do příslušných předpisů (jako je tomu např. s nemožností přerušení výkonu trestu u osob odsouzených na doživotí –

„pracovní nezařazení“ či „problémy s drogami a alkoholem“ a dospěla tedy k závěru, že věznice svým postupem porušila práva stěžovatele. Na závěr pak dodala, že „pokud měla ředitelka věznice obavu, že stěžovatel opuštění věznice zneužije, mohla povolení opustit věznici navázat na doprovod zaměstnance věznice“.

V reakci na to ředitelka věznice uvedla, že „Česká republika však tuto úpravu eskorty v právních normách upravujících výkon trestu odnětí svobody ani v trestním řádu pro přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo opuštění věznice nemá“ a „účast zaměstnance při akcích mimo věznici je stanoveno pro typ věznice s ostrahou pouze v § 53 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu. Toto ustanovení přitom říká, že „pro odsouzené, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí a odsouzené zařazené ve výstupním oddílu lze organizovat též akce mimo věznici, kterých se vždy účastní zaměstnanec Vězeňské služby.“³⁴ Tato tvrzení jsou sice pravdivá, vyplývá z nich však, že se česká právní úprava nachází v absurdní situaci, *kdy je možné zorganizovat a poskytnout odsouzenému eskortu v případě, že se účastní nějaké akce konané mimo věznici, v případě účasti na pohřbu blízké osoby či jiných naléhavých rodinných důvodů to však možné není, přestože ve druhém případě tímto postupem dochází k zásahu do základního lidského práva.*³⁵

Kromě absence naléhavých rodinných důvodů coby eskortního důvodu se však ombudsmanka v tomto případě zabývala i dalšími problematickými aspekty současné právní úpravy, které jsou rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, tedy absenci zákonného požadavku na odůvodnění zamítavého rozhodnutí žádosti, která jej činí potenciálně svévolným a fakticky nepřezkoumatelným, a rovněž jeho formální nepřezkoumatelnosti – tedy nemožnosti podat jakýkoliv opravný prostředek, neboť zamítnutí žádosti vůbec nemá charakter rozhodnutí správního orgánu.

Jak totiž uvedla i ředitelka věznice, z výkonu své funkce „nemá podle právních norem upravujících výkon trestu odnětí svobody povinnost odůvodňovat odsouzenému důvody neschválení, stejně jako „tuto povinnost nemá ani vůči členům odborné komise, pokud i v případě jejich doporučení návrh z nějakého důvodu neschválí“. Bez odůvodnění zamítnutí žádosti však v praxi nelze zjistit, zda byl v souladu s požadavky ESLP při takovém zásahu do práva na soukromý a rodinný život sledován legitimní cíl a dané opatření bylo nezbytné k dosažení tohoto legitimního cíle.

toto pravidlo je sice protiústavní a nepřihlíží k individuálním podmínkám odsouzených, ale je přinejmenším předvídatelné).

³⁴ Podrobnosti aplikace tohoto ustanovení v praxi jsou pak rozvedeny v §14 nařízení 46/2017, otázku doprovodu zaměstnanců věznice řečí konkrétně §14 odst. 2.

³⁵ Více viz část „6. Právní úprava eskortní činnosti“.

Dále také ředitelka věznice nepřímou připomněla i §17 odst. 6 Nařízení 46/2017, tedy že „až rozhodnutí o povolení opustit věznici se vydává jako rozhodnutí ředitele věznice s uvedením konkrétního druhu povolení opustit věznici, ale pouze v případě, že došlo ke schválení návrhu na přerušování výkonu trestu. Zde již je na rozhodnutí uvedeno i odůvodnění.“ Zde je tedy vidět další paradox současné právní úpravy, kdy na rozhodnutí o povolení opustit věznici, které nepředstavuje žádný zásah do subjektivního lidského práva, jsou kladeny daleko vyšší požadavky na odůvodnění a má formálnější charakter, než rozhodnutí opačné, které zásah představuje.

Jak však namítla ombudsmanka, absence odůvodnění není pouze v rozporu judikaturou ESLP, ale nelze v takové situaci naplnit ani základní zásady činnosti správních orgánů, totiž zásadu zákazu zneužití správního uvážení.³⁶

Přestože tedy veřejná ochránkyně práv dospěla k závěru, že věznice pochybila, reakcí bylo pouze vyjádření ředitelky věznice, že se se závěrem neztotožňuje a ani ona, ani následně generální ředitel vězeňské služby nepřijali žádná z navrhovaných opatření k nápravě.³⁷

3.2.2. Stanovisko spisové značky 366/2019/VOP³⁸

Velmi podobně pak dopadlo i novější šetření z roku 2019, se spisovou značkou 366/2019/VOP/MS. V tomto případě odsouzený stěžovatel žádal o povolení přerušování výkonu trestu za účelem účasti na pohřbu matky. Odsouzen byl za nenásilné trestné činy z oblasti daňové kriminality a zaručil se za něj jeho advokát, který vedení věznice doručil své prohlášení, že v případě povolení účasti na pohřbu stěžovatele doprovodí, tedy vyzvedne jej z věznice a poté opět doveze zpět.³⁹

Komise odborných zaměstnanců, která měla tentokrát 10 členů, přerušování výkonu trestu v nejtěsnějším možném poměru 5 ku 5 nedoporučila, přestože stěžovatel měl „chování a vystupování na požadované úrovni“, stanovený program zacházení „postupně plnil“ a byl zařazen do první (nejlepší) skupiny vnitřní diferenciaci. Odůvodnění stanoviska odborné komise bylo opět velmi neurčité až obecné a nevyplývalo z něj, v čem by stěžovatel mohl představovat zvýšené riziko

³⁶ Na svou obranu uvedla ředitelka věznice ve svém vyjádření, že se „*nejedná se o libovůli, ale o rozhodovací pravomoc ředitele věznice*“. Nijak tedy nevyvrátila možnost libovůle v rámci rozhodovací činnosti ředitele věznice.

³⁷ Ředitelka věznice ve své prvotní reakci rovněž upozorňovala na šetření veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla ze dne 21. 7. 2009, sp. zn. 7047/2008/VOP/MBL v obdobném případě, kdy ochránce konstatoval, že nedošlo k pochybení na straně Vězeňské služby ČR. Zpráva o tomto šetření ani závěrečné stanovisko však již podle odpovědi kanceláře veřejného ochránce práv na žádost o sdělení informací podle zákona 106/1999 „neexistují“, neboť byly skartovány.

³⁸ Kancelář Veřejného ochránce práv. 366/2019/VOP. Zpráva o šetření ze dne 05. 04. 2019. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6828>

³⁹ Např. v sousedním Polsku je tato možnost výslovně upravena zákonem. V reakci na rozsudek ESLP v případě Giszczak proti byla k roku 2012 přijata změna zákonné úpravy, která, kromě posílení možnosti podat stížnost proti zamítavému rozhodnutí ředitele věznice, umožnila ředitelům věznic vedle možnosti povolit opuštění věznice pro naléhavé rodinné důvody zcela bez eskorty, či s eskortou z řad příslušníků vězeňské služby, právě i umožnit takové přerušování výkonu trestu pod podmínkou doprovodu důvěryhodné osoby, viz: Evropský soud pro lidská práva. Výkon rozhodnutí Giszczak proti Polsku. Dostupné z: <https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-19275>.

zneužití přerušení výkonu trestu, ředitel věznice se však s jeho závěrem ztotožnil a návrh zamítl. Jeho rozhodnutí pak rovněž, jak uvedla veřejná ochránkyně práv ve zprávě o svém šetření, „neobsahovalo takřka žádné odůvodnění stran možných bezpečnostních rizik souvisejících s přerušením výkonu trestu“ a „o důvodech zamítnutí návrhu bylo možné pouze spekulovat.“ Veřejná ochránkyně práv zde tedy opět připomněla, že „*odůvodnění představuje zásadní pojistku proti svévoli v rozhodování,*“ neboť „*bez odůvodnění nelze naplnit základní zásady činnosti správních orgánů, totiž zásadu zákazu zneužití správního uvážení (legitimní cíl a nezbytnost) a zásadu legitimního očekávání*“ a „*v daném případě, kdy odborná komise návrh stěžovatele hodnotila nejednoznačně - tedy 5 hlasů pro a 5 proti, je tím spíše nejasné konečné rozhodnutí ředitele, které může bez jasného zdůvodnění působit nepřesvědčivě.*“ Ředitel věznice v Ostrově nad Ohří, kde se případ odehrál, se však posléze ve svém vyjádření opět bránil závěru o svém pochybení tím, že „*zákon, ani vnitřní předpisy nestanoví věznicí povinnost rozhodnutí o návrhu odůvodnit.*“

V reakci na tyto případy, kterých veřejná ochránkyně práv „řešila více napříč věznicemi“ a jejich opakující se argumentační linii, rozhodla se „využít svého oprávnění dle ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) zákona o veřejném ochránci práv a informovala o problému neodůvodňování těchto rozhodnutí generálního ředitele Vězeňské služby České republiky. Současně ochránkyně navrhla provést změnu nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 46/2017 tak, aby stanovilo povinnost odůvodňovat rozhodnutí i v případě zamítnutí žádosti o přerušení výkonu trestu.“ K žádné takové změně v textu nařízení však do roku 2022 nedošlo.⁴⁰

3.3. Nástroj SARPO

Individuální zhodnocení rizika, zda se konkrétní odsouzený během přerušení výkonu trestu pokusí uprchnout, či jak velkou bezpečnostní hrozbu pro společnost by jeho ponechání bez dozoru představovalo, by přitom pro zaměstnance vězeňské služby nemuselo být nijak organizačně ani personálně náročným úkolem. Například za účelem vytvoření komplexní zprávy a právě personalizovaného programu zacházení pro každého vězně používá vězeňská služba od roku 2013 nástroj SARPO, jehož integrální součástí je právě i zhodnocení kriminogenních rizik a pravděpodobnosti možné recidivy odsouzeného.⁴¹ Pro tento výpočet používá řadu kritérií, z nichž ne všechny by se samozřejmě uplatnily i v těchto dílčích případech (např. stabilitu zaměstnání odsouzeného), jiné by však jistě využitelné byly.⁴² Od začátku přitom bylo záměrem, aby byl tento

⁴⁰ Tedy přinejmenším tři roky po oficiálním vznesení návrhu na změnu ze strany ombudsmanky.

⁴¹ Název „SARPO“ je zkratkou pro „Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených.“

⁴² „Nástroj posuzuje pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného na základě výpočtu mj. statického rizika z údajů o kriminálním chování či výpočtu dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizik v 7 základních životních oblastech,“ viz: Vězeňská služba ČR. Sarpo. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>

nástroj víceúčelový a vzhledem k tomu, že byl připravován mezi lety 2005-2013 (tedy až po judikátu ESLP Ploski proti Polsku stanovujících povinnost individuálního přezkoumání), bylo by v případě potřeby, že by pro tyto účely nebyl v současné podobě použitelný, možné jej pro dané případy dopravit.

Dnes SARPO obsahuje přes 1 000 položek vztahujících se k jednomu odsouzenému k práci s ním jsou speciálně vyškoleni vychovatelé, sociální pracovníci, speciální pedagogové i psychologové.⁴³ Např. Petras s Hůrkou uvádí, že „*databáze obrovského množství statistických dat*“ ze SARPO je přitom v dnešní době, kromě tvorby komplexní zprávy a programu zacházení, využívána i k dílčím záměrům, jako je tvorba vyžádaných průběžných hodnocení, při vyhodnocování žádosti o podmíněné propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, pro výpočet pravděpodobnosti opětovného selhání vězně a pro další „*potřeby vězeňského personálu v rámci konkrétního zacházení s odsouzenými*“, včetně toho, že „*v případě, že se odsouzený dopustil závažné trestné činnosti například s prvky násilí, zahrnuje nástroj vyhodnocení pravděpodobnosti způsobení potenciální újmy se zacílením na potenciální oběti.*“⁴⁴ „*Možnosti*“, jak dále píše Petras s Hůrkou, „*existuje velké množství a záleží jen na šikovnosti a umu zaměstnance využít vědomosti nabyté na školení k nástroji a v samotné praxi.*“⁴⁵

Jestliže tedy vězeňská služba disponuje nástrojem, o kterém tvrdí a kterému věří, že je schopen na základě obsáhlé databáze dat a algoritmů spočítat pravděpodobnost pokusu o útěk v průběhu celého výkonu trestu či recidivy v případě podmíněného propuštění, je otázkou, proč by takový nástroj (byť třeba v lehce modifikované podobě) nemohl být využíván jako podklad k určení rizika, zda se daná osoba pokusí o útěk či další trestnou činnost během krátkodobého přerušování výkonu trestu. I přestože totiž takový program z logiky věci nemůže být zcela přesný, i takovéto odůvodňování by bylo lepší, než žádné, k čemuž se dnes ředitelé věznic při rozhodování v těchto věcech uchylují.

3.4. Přerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody v praxi⁴⁶

Jelikož rozhodnutí ředitele věznice o zamítnutí žádosti o přerušování výkonu trestu z naléhavých rodinných důvodů formálně nejsou rozhodnutím správního orgánu, které by muselo splňovat jakékoliv obsahové náležitosti, tedy být alespoň ředitelem věznice odůvodněné, není s podivem, že Vězeňská služba České republiky neshromažďuje žádné údaje o tom, kolik žádostí o přerušování

⁴³ PETRAS, Michal, Jindřich HŮRKA. Nástroj SARPO a statistika každodenní penitenciární praxe. Česká kriminologie 1–2/2021. Dostupné z: <https://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2021-120132/nastroj-sarpo-a-statistika-kazdodenni-penitenciarni-praxe>, str. 3.

⁴⁴ Tamtéž, str. 3, 5 a 7.

⁴⁵ Tamtéž, str. 7.

⁴⁶ Celá odpověď Generálního ředitelství Vězeňské služby na Žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb. tvoří Přílohu 3 této práce.

výkonu trestu dle §56 odst. 2 ZVTOS odsouzené osoby, kterým lze výkon trestu přerušit, podávají, ani o důvodech, proč jsou tyto žádosti zamítány. Ověřitelnými údaji jsou tedy pouze ty týkající se schválených žádostí, o nichž bylo vydáno Rozhodnutí o přerušení výkonu trestu. V roce 2019 bylo takových žádostí podaných 196 osobami schváleno 230 (nejvýše 34 osobám byl tedy trest odnětí svobody pro naléhavé rodinné důvody v daném roce přerušen opakovaně), v roce 2020 bylo schváleno 60 žádostí podaných 57 osobami a v roce 2021 59 žádostí podaných 53 odsouzenými. Směrem k významnému poklesu počtu schválených žádostí mezi lety 2019 a 2020/21 přitom Generální ředitelství Vězeňské služby ČR uvádí, že „roky 2020 a 2021 byly výrazně ovlivněny protiepidemickými opatřeními přijímanými v souvislosti s epidemiologickou situací vzhledem k rozšíření nemoci Covid - 19.“ Zároveň však lze předpokládat, že právě vzhledem ke zvýšenému počtu hospitalizací a úmrtí zejména starších osob v letech 2020-2021 bylo případů, kdy se osoby blízké osobám odsouzeným ocitly ve vážném stavu v nemocnici či se konal jejich pohřeb, kterému osoby ve výkonu trestu chtěly být přítomny, spíše více, než méně.⁴⁷ Ačkoliv tedy vzhledem k nedostatku informací o počtu podávaných žádostí není možné stanovit poměr, v jakém jsou tyto žádosti schvalovány či zamítány, pokud bychom pro roky 2020 a 2021 počítali s tím, že bylo podáno minimálně tolik žádostí, kolik jich bylo v roce 2019 schváleno, tedy 230 (ačkoliv v praxi jich bylo již v předpandemické, natož pandemické době nejspíše podáváno více), zjistili bychom, že bylo vyhověno v průměru 26 % žádostí, tedy zhruba jedné čtvrtině, a necelé třetině žádajících osob. Procento schválených žádostí v době předpandemické nelze bohužel vzhledem k nedostatku statistických informací určit ani odhadem.

⁴⁷ Ačkoliv možnosti návštěvy v nemocnicích byly během pandemie značně omezeny, účast na pohřbu byla pro nejbližší příbuzné zesnulých možná vždy. Český statistický úřad. Covid-19 v roce 2021 usmrtil 25,5 tisíce obyvatel Česka. Posl. změna 29. 6. 2022 [citováno 27. 12. 2022], dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/covid-19-v-roce-2021-usmrtil-255-tisice-obyvatel-ceska>, Ministerstvo pro místní rozvoj. Pohřebnictví v době covidu-19. Posl. změna 1. 12. 2022 [citováno 27. 12. 2022], dostupné z: [https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-\(1\)](https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-(1))

4. Situace osob, kterým zákon neumožňuje opustit věznici pro naléhavé rodinné důvody

4.1. Situace osob vazebně stíhaných

4.1.1. Kdo, za jakých podmínek a na jak dlouho může být vazebně stíhán

Ustanovení §67 trestního řádu umožňuje vzít do vazby každého obviněného, u kterého okolnosti nasvědčují, že trestný čin, pro který je stíhán, opravdu spáchal, z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že uprchne nebo se bude skrývat, bude působit na dosud nevyslechnuté svědky či bude opakovat nebo se pokusí dokonat trestnou činnost, pro niž je stíhán a cíle vazby nelze dosáhnout méně omezujícím způsobem. Orgány činné v trestním řízení přitom musí dle §71 TŘ průběžně zkoumat, zda důvody vazby stále trvají a obviněný může podle §71a) TŘ požádat o propuštění z vazby kdykoliv, vyjma období 30 dnů poté, kdy nabylo právní moci zamítavé rozhodnutí o jeho předchozí žádosti.⁴⁸

Podle údajů vězeňské služby ČR se v průběhu roku 2021 ocitlo ve vazbě 1392 osob, z nichž cca třetina (534) jich ve vazbě strávilo dobu kratší než 2 měsíce, avšak 28 osob trávilo ve vazbě dobu delší, než 2 roky.⁴⁹ Zajímavé je, že tato čísla jsou v posledních letech poměrně stabilní nezávisle na výkyvech počtu vazebně stíhaných osob – těch bylo v roce 2020 1570, dobu kratší než dva měsíce jich ve vazbě strávilo 531 a delší, než dva roky, 29.⁵⁰ §72a trestního řádu přitom umožňuje, aby osoby, u nichž je trestní stíhání vedeno pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest, byly ve vazbě až 4 roky a naopak i při podezření z přečinu je možné strávit ve vazbě celý jeden rok. Ačkoliv trestní řád pro přezkoumávání důvodů trvání vazby i naplnění těchto důvodů samotných garantuje záruky, aby byla osoba zadržovaná ve vazbě opravdu důvodně (z obavy že uprchne, bude ovlivňovat svědky či pokračovat v trestné činnosti), stále se jedná o osoby, na něž musí být pohlíženo jako na nevinné a proto by jim neměla být plošně, dokonce

⁴⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (Trestní řád). Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>. Komentářová literatura s odkazem na judikaturu Ústavního soudu rovněž uvádí, že jak „během času dochází k oslabování původního vazebního důvodu, intenzita zásahu do práv obviněného roste.“ Oprávněnost posuzování zásahů do lidských práv v rámci vazby je tedy navíc také třeba hodnotit proporcionálně k délce jejího trvání. Viz: VYHNÁNEK, Ladislav. Právo na osobní svobodu. In: Kühn, Zdeněk, Jan KRATOCHVÍL, Jiří KMEC, David KOSARĚ, et al. Listina základních práva svobod. Velký komentář. Leges, 2022. 1700 str., str. 506

⁴⁹ Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2021. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>, str. 78, 114

⁵⁰ Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2020. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>, str. 76.

v některých případech celé roky, upírána jejich práva, když to není nezbytné, pouze kvůli tomu, že jsou podezřelí z trestného činu, byť i velmi závažného.

4.1.2. Právní úprava přerušení výkonu vazby pro naléhavé rodinné důvody

V případě osob vazebně stíhaných není o jejich možnosti přerušit výkon vazby z naléhavých rodinných důvodů v zákoně o výkonu vazby (ani v jiném zákoně či podzákoně předpise) ani zmínka a mají tedy v tomto ohledu výrazně horší postavení než osoby ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou, byť se s nimi nacházejí ve srovnatelném postavení a neměly by tak mít horší podmínky. Výklad, že je možné jejich účast na pohřbu či přítomnost v nemocnici povolit s eskortou, by tedy proto měl platit analogicky jako u osob ve výkonu trestu ve věznicích se zvýšenou ostrahou.

Problémem však je, že v žádném dalším zákoně již možnost eskortovat osobu, ať již ve výkonu trestu či vazebně stíhanou, na pohřeb, do nemocnice, k narození potomka či k jiné obdobné příležitosti spadající pod ochranu práva na respektování soukromého a rodinného života, zmíněna či rozpracována není.

Vzhledem k absenci zákonné úpravy v této věci z ní ani nevyplývá, zda by eskortní činnost v těchto věcech měla provádět Vězeňská služba či Policie ČR.⁵¹

4.2. Situace osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou a na doživotí

4.2.1. Kdo může být odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou

Do věznice se zvýšenou ostrahou by měl dle §56 trestního zákoníku (dále i „TZ“) soud zpravidla zařadit pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest, a/nebo kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a/nebo kterému byl za zvlášť závažný zločin uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, a/nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.⁵² Je tedy paradoxní, že do věznice

⁵¹ Z odpovědi Policie ČR na Žádost o poskytnutí informace podle zákona 106/1999 Sb., která tvoří přílohu 2 této práce, však vyplývá, že minimálně dle názoru Policie by tato případná pravomoc spadala jednoznačně do pravomoci Vězeňské služby ČR.

⁵² Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>. Soud však může dle §56 odst. 3 TR po odůvodněné úvaze do věznice se zvýšenou ostrahou zařadit i pachatele, který by tato kritéria nesplňoval.

s režimem, ve kterém není možné ani z naléhavých rodinných důvodů přerušit výkon trestu (viz str. 14) bývají zařazováni zpravidla ti pachatelé, kteří ve věznici stráví nejvíce let a šance, že se někomu z jejich blízkých stane v průběhu této doby nějaká fatální událost, která by přerušila výkon trestu ospravedlňovala, je u nich proto logicky nejvyšší. V roce 2021 trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou vykonávalo 1159 odsouzených, což tvoří 6,7% ze všech odsouzených osob ve výkonu trestu.⁵³ Vzhledem k délce trvání trestů osob odsouzených k jejich výkonu ve věznici se zvýšenou ostrahou je tento počet také poměrně stabilní, v roce 2020 je tam vykonávalo 1146 odsouzených.⁵⁴

4.2.2. Kdo může být odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí

Trest odnětí svobody na doživotí může soud dle §54 odst. 3 TZ „uložit pouze pachateli, který spáchal zvláště závažný zločin vraždy, nebo který při spáchání zvláště závažného zločinu obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady, teroristického útoku, teroru, genocidia, útoku proti lidskosti, použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3, válečné krutosti podle § 412 odst. 3, perzekuce obyvatelstva podle § 413 odst. 3 nebo zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků podle § 415 odst. 3 zavinil úmyslně smrt jiného člověka, a to za podmínek, že a) takový zvláště závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvláště zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvláště zavrženíhodné pohnutce nebo k zvláště těžkému a těžko napravitelnému následku a b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.“ V ČR bylo na konci roku 2021 ve výkonu trestu 46 osob, která výše uvedená kritéria dle názoru soudy splnily a odpykávaly si trest odnětí svobody na doživotí, v roce 2020 se jednalo o 44 osob, v roce 2019 46 a v roce 2018 48.⁵⁵ U těchto osob, kromě toho, že v prvních deseti letech výkonu trestu u nich nedává smysl argumentace „motivačním prvkem“ k tomu, aby se snažily chovat vzorně a mohl jim být z naléhavého osobního důvodu přerušen trest, pokud budou přeřazeni do věznice s ostrahou, protože §57 odst. 5 TZ takové jejich přeřazení v této době neumožňuje, je zároveň potřeba zdůraznit naopak i fakt, že ač by se to nemuselo na první pohled zdát, i u nich má smysl připomínat, že by jim měly být umožněny (zvláště po větší části vykonaného trestu) různé resocializační aktivity, neboť §88 odst. 5 TZ umožňuje i jejich podmíněčné propuštění, a to po 20 letech vykonaného trestu.

⁵³ Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2021. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>, str. 78

⁵⁴ Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2020. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>, str. 76.

⁵⁵ Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2021. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>, str. 118. Tyto osoby zároveň samozřejmě většinou vykonávají svůj trest ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Obecně pak lze konstatovat, že přestože by výkon práva dle čl. 8 dle judikatury ESLP neměl mít charakter odměny, k dosavadnímu chování odsouzeného jistě lze při povolování opuštění věznice přihlídnout.

4.2.3. Právní úprava přerušení výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody pro osoby vykonávající trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou či na doživotí

Zatímco odsouzeným osobám vykonávajícím trest odnětí svobody ve věznici s ostrahou může být výkon trestu přerušen pro naléhavé rodinné důvody podle § 56 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody (dále také „ZVTOS“): „Pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během kalendářního roku“⁵⁶, odsouzení vykonávající trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou a odsouzení vykonávající trest odnětí svobody na doživotí takovou možnost nemají.⁵⁷

§ 71 odst. 2 ZVTOS totiž stanoví, že „Odsouzenému k doživotnímu trestu nelze přerušit výkon trestu nebo mu udělit kázeňskou odměnu spočívající v povolení dočasně opustit věznici v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení“. V případě osob vykonávajících výkon trestu odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou tento zákaz neplatil až do novely ZVTOS 58/2017, která včlenila do zákona § 72b: „Při výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se nepoužijí ustanovení § 19 odst. 8, § 45 odst. 2 písm. g) a h), § 56 odst. 1 a 2 a § 68“ a tedy výslovně zakázala možnost přerušení trestu pro naléhavé rodinné důvody. Důvodová zpráva tuto změnu vysvětluje snahou zákonodárce „zamezit vzniku mimořádných situací“ a rovněž „motivovat odsouzené, aby se svým vzorným chováním snažili dosáhnout, aby je soud přeřadil do věznice mírnějšího typu“, kde by jim již trest pro naléhavé rodinné důvody být přerušen mohl.⁵⁸ § 57 odst. 4 písm. b) TZ přitom přeřazení odsouzeného, který trest vykonává ve věznici se zvýšenou ostrahou, do věznice s ostrahou, umožňuje nejdříve po vykonání jedné čtvrtiny trestu. Plošné odebrání možnosti přerušení trestu, aby se odsouzení mohli zúčastnit pohřbu blízkého příbuzného z toho důvodu, aby byli motivováni k přeřazení do mírnějšího typu věznice, i když pro řadu z nich to po mnoho let nemusí být vůbec možné, tedy nemusí být opatřením zcela efektivním, natož přiměřeným.

Zároveň si však zákonodárce uvědomoval, že plošný zákaz účasti na pohřbech a podobných příležitostech pro všechny vězně vykonávající trest ve věznici se zvýšenou ostrahou by byl

⁵⁶ Toto ustanovení samozřejmě nezaručuje, že situace osob ve výkonu trestu je s judikaturou ESLP souladná, jedním z problémů je např. otázka diskrece ředitele věznice v rozhodování, komu bude trest z naléhavých rodinných důvodů přerušen a komu ne. Vzhledem k omezenému limitu rozsahu se však práce této problematice nevěnuje.

⁵⁷ Právní úprava je tedy v tomto případě podobná jako v Lotyšsku, viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ěcis proti Lotyšsku, dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-188991>.

⁵⁸ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha-c-3---Duvodova-zprava-k-novelizovanemu-zneni-trestniho-zakoniku.pdf>

v rozporu s Evropskými vězeňskými pravidly, Minimálními standardy pro zacházení s vězni a Úmluvou, pročež vložil do důvodové zprávy i pasáž, kde vysvětluje, že takový krok je s garantovanými právy zcela souladný: „*Tím však není vyloučeno, aby odsouzený vykonávající trest ve věznici se zvýšenou ostrahou v situaci zvláštního zřetelné hodné (návštěva kriticky nemocného příbuzného nebo jeho pohřeb apod.), nehrozí-li nebezpečí útěku, nemohl opustit prostor věznice. Nebude se tak ale dít ve formě opuštění věznice nebo přerušení výkonu trestu, kdy se odsouzený pohybuje mimo věznici samostatně, tj. bez přítomnosti příslušníků Vězeňské služby, ale v těchto případech se tak bude dít ve formě eskorty, tj. za přítomnosti příslušníků Vězeňské služby (eskortován může být odsouzený nejen k účasti na pohřbu apod. rodinného příslušníka, ale třeba taky ze zdravotních důvodů do mimovězeňského zdravotnického zařízení apod.)*“. Dále pak připomíná, že možnost přerušení trestu z naléhavých rodinných důvodů nemají ani osoby vykonávající trest odnětí svobody na doživotí.⁵⁹ Ti přitom mohou podle §57 odst. 5 trestního zákoníku o přerazení do mírnějšího typu věznice žádat nejdříve po vykonání 10 let trestu a motivační prvek je u nich tedy minimálně v této době, stejně jako u osob vykonávajících trest ve věznicích se zvýšenou ostrahou, rovněž značně oslaben, pokud je vůbec přítomen.

⁵⁹ Tamtéž.

5. Naléhavé rodinné důvody jako eskortní důvod v právním systému ČR

Jak bylo již výše uvedeno, současná zákonná úprava osobám vazebně stíhaným či odsouzeným k výkonu trestu do věznice se zvýšenou ostrahou či na doživotí neumožňuje povolit přerušeni výkonu trestu či vazby ani pro naléhavé rodinné důvody, avšak zákonodárce v důvodové zprávě novely ZVTOS 58/2017 vysvětluje, že v praxi právo těchto osob dle čl. 8 Úmluvy porušováno nebude, neboť zákon nevylučuje možnost doprovodit je v případě potřeby eskortou v rámci výkonu trestu (a analogicky k tomu by tak mělo být i u osob ve výkonu vazby).

Generální ředitelství vězeňské služby však vzhledem k této tezi ve vztahu k odsouzeným uvádí, že ač taková možnost opravdu nikde explicitně vyloučena není, za posledních pět let nebyla taková eskorta provedena ani jednou. Doslova vyjádření GŘVS uvádí, že *„žádosti o realizaci eskorty ze zvlášť závažných důvodů nejsou běžně podávány a v případě, kdy odsouzený neměl ze zákona umožněno přerušeni výkonu trestu odněti svobody, nebylo těmto ojedinělým žádostem vyhověno.“*⁶⁰ Přesný počet však není znám, neboť vzhledem k charakteru těchto žádostí o nich není nikde vedena žádná statistika. Ve vztahu k obviněným ve výkonu vazby pak GŘVS uvádí, že *„není v pravomoci ředitele věznice rozhodnout o tom, aby obviněný na vlastní žádost opustil výkon vazby za účelem realizace eskorty.“*

Důvodem k tomu je, že § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky (dále také „ZVSJS“), jí povinnost v obdobných případech eskortu poskytnout neukládá a žádný konkrétnější zákonný či podzákonný podklad, který by danou problematiku rozváděl, neexistuje.

Zmíněné ustanovení ZVJVS, které stanoví eskortní činnost obecně, pouze obsahuje výčet možností, kam lze osoby ve výkonu vazby či výkonu trestu odněti svobody eskortovat: *„do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence.“* O něco podrobnější pak je §3 odst. 2 téhož zákona, možnost eskorty na pohřeb či do nemocnice však není uvedena ani v jednom z jeho ustanovení. Podrobnosti k eskortní činnosti pak obsahuje Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 33/2019, o vězeňské a justiční strážci, které však žádné ustanovení řešící danou situaci a eskortu v dotčených případech neobsahuje.

Policejní eskortní činnost je pak upravena Závazným pokynem policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a policejních celách. To obsahuje ve čl. 1 definici eskorty coby: *„přemístění (přesun nebo převoz) osoby omezené na osobní svobodě policistou do stanoveného*

⁶⁰ Celá odpověď GŘVS na Žádost o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb. tvoří Přílohu 1 této práce.

místa; eskorta začíná okamžikem poučení osoby policistou o omezeních na jejích právech a sdělením, že bude eskortována; eskorta končí dosažením stanoveného místa k provedení služebních úkonů...“. Do této definice by se tedy eskorta osoby omezené na osobní svobodě na pohřeb či na návštěvu osoby blízké v nemocnici vešla. Ve čl. 2 odst. 1 pak závazný pokyn stanoví i oprávnění pro policisty, kteří mohou eskortu provádět a) z vlastního rozhodnutí, či b) z rozhodnutí oprávněného policisty.⁶¹ Taxativní výčet důvodů, na základě kterých by bylo možné eskortu provádět, však ani tento závazný pokyn neobsahuje. Pro účely eskort osob zadržovaných či zatčených by se tedy čistě teoreticky na základě tohoto interního dokumentu postupovat, pokud by příslušná situace nastala, mohlo; naopak u osob vazebně stíhaných či odsouzených k výkonu trestu by tomu tak podle tvrzení Policie ČR být nemělo, neboť tyto osoby nespádají pod její gesci.⁶²

V odpovědi na otázku, zda existuje nějaký dokument, podle kterého by se postupovalo v případě, že by bylo potřeba na pohřeb osoby blízké či do nemocnice na návštěvu doprovodit osobu zadržanou/zatčenou, však Policie ČR sděluje, že takovými informacemi nedisponuje a na takovou otázku nemá ani vytvořený právní názor.⁶³

V praxi tedy žádné eskorty pro naléhavé rodinné důvody neprobíhají v případě osob vazebně stíhaných ani odsouzených na doživotí/do věznice se zvýšenou ostrahou a možnost realizace jejich práva dle čl. 8 je, jak vyplývá z vyjádření Generálního ředitelství vězeňské služby, v tomto případě fakticky vyprázdněna. Tato praxe je tedy v rozporu s judikaturou ESLP a Úmluvou.

V případě osob zatčených/zadržovaných pak k takové situaci v ČR vzhledem k tomu, že na ni Policie nemá vytvořený právní názor, zatím nejspíše nedošlo – pokud by k ní však došlo, pak by eskorta na základě Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 33/2019, o vězeňské a justiční strážní nejspíše potenciálně možná byla.

⁶¹ Policejní prezidium ČR. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a policejních celách.

⁶² Celá odpověď Policie ČR na Žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb. tvoří Přílohu 2 této práce.

⁶³ Celá odpověď Policie ČR na Žádost o poskytnutí informace dle Zákona č. 106/1999 Sb. tvoří Přílohu 2 této práce.

6. Dosavadní judikatura v České republice

V situaci, kdy moci zákonodárná a výkonná vytvoří stav, který je v rozporu s garantovanými lidskými právy, nabízí se možná náprava v podobě zásahu moci soudní. Ta je však v tomto případě značně problematická – vzhledem k tomu, že neexistuje formální možnost, jak o možnost opustit z naléhavých rodinných důvodů věznici požádat, neexistují ani žádná rozhodnutí, proti kterým by se bylo možno odvolat, podat proti nim stížnost či je jiným způsobem napadnout a zajistit tak soudní přezkum. Možnost podat stížnost k Ústavnímu soudu či Evropskému soudu pro lidská práva pak vzhledem k dlouhým časovým obdobím, ve kterých bývají stížnosti u těchto institucí vyřizovány, nemá potenciál dotčeným osobám v praxi pomoci v tom, aby se na pohřeb dostaly. Přesto však minimálně jeden případ, kdy dokonce Nejvyšší soud takovou věc řešil, existuje.

6.1. Judikatura Nejvyššího soudu ČR

Vyplývá to z usnesení Vrchního soudu v Praze z roku 2013 a následného usnesení Nejvyššího soudu o stížnosti v témže případě.⁶⁴ V. K., toho času ve vazební věznici, se chtěl zúčastnit pohřbu svého otce. Aby se k soudu dostal a mohl jej spravit o své situaci, podal tedy alespoň odvolání proti rozhodnutí o prodloužení vazby – orgány věznice však bylo vyhodnoceno, že jeho zdravotní stav neumožňuje eskortu k soudu (s čímž nesouhlasil).⁶⁵ Žádný soud tedy nemohl včas informovat, že si přeje zúčastnit se pohřbu svého otce. Tento postup posléze schválil Vrchní soud v Praze.

Když se později jeho věc dostala až k Nejvyššímu soudu, ten konstatoval že celý postup byl zcela v pořádku, neboť obviněnému hrozil vysoký trest a existovaly důvodné obavy, že by se mohl pokusit skrývat: „...ze shora uvedeného je patrné, že skutečnost, že se chtěl zúčastnit pohřbu svého otce, nemohla vést k jeho propuštění z vazby, ač se jedná o velmi politováníhodnou událost.“ Neexistenci zákonné úpravy institutu, který by umožnil vazebně stíhané osobě navštívit pohřeb osoby blízké, byť v doprovodu eskorty, tedy Nejvyšší i Vrchní soudy zcela ignorovaly a potenciálně protiústavní zákonnou úpravou, která je ve zjevném rozporu s ustálenou judikaturou ESLP, se vůbec nezabývaly. Přitom pokud by jakýkoliv ze soudů, který danou věc řešil, dospěl k názoru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, měl podle čl. 95 odst. 2 Ústavy předložit věc Ústavnímu soudu.⁶⁶

Kromě této trestněprávní epizody je však třeba připomenout, že alespoň v občanskoprávních věcech se již Nejvyšší soud k otázce, zda pod ochranu práva na soukromí spadá i vztah osoby k zesnulému příbuznému, kladně vyjádřil, a to v rozhodnutí 30 Cdo 3361/2007, kde uvádí: „Je pak zřejmé, že

⁶⁴ Nejvyšší soud ČR. Usnesení 11 Tvo 26/2013-8. 24. 9. 2013. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/11Tvo26/2013>

⁶⁵ Orgány věznice oznámily, že se obviněný nachází v karanténě a v takovém případě je možné prodloužit vazbu bez přítomnosti obžalovaného. Proti tomuto postupu si obžalovaný stěžoval právě k vrchnímu soudu s tím, že se „cítí naprosto zdrav a nic mu neschází“. Nesouhlasil ani s tím, že se nacházel v karanténě, jeho spolubydlící z této údajně karantény totiž odjel dokonce na dálkovou eskortu.

⁶⁶ Poslanecká sněmovna PČR. Ústava České republiky. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

přes smrt fyzické osoby pravidelně dále u osob jí nejbližších přetrvávají vytvořená a prožívaná rodinná pouta ve formě piety, resp. kultu, přičemž jejich význam pro prakticky každou pozůstalou fyzickou osobu je nepopíratelný. Proto necitlivý neoprávněný zásah proti této chráněné sféře fyzické osoby představovaný znemožněním realizace práva na pietu je zásahem do soukromí.“⁶⁷

6.2. Judikatura Ústavního soudu ČR

Ačkoliv přímo k otázce práva odsouzené či vazebně stíhané osoby zúčastnit se pohřbu osoby blízké se české justiční orgány vyjadřovaly zatím jen unikátně a ještě k tomu nepřímou, to, že podle jeho názoru vztah osoby k zesnulým příbuzným spadá pod ochranu práva na rodinný život nejen podle čl. 8 Úmluvy, nýbrž i podle čl. 10 odst. 2 listiny základních práv a svobod (dále také jen „Listina“), potvrzuje dlouhodobě Ústavní soud ČR.

Najevo to dal např. v nálezu I.ÚS 2477/08 („Schwarzenberská hrobka“), který se týkal práv a vztahů stěžovatelky k rodinné hrobce, kde byli její předci pohřbíváni od 19. století.⁶⁸ Přestože stěžovatelka v daném případě vůbec nenamítala zásah do soukromého a rodinného života, Ústavní soud jej i ve vztahu k ostatkům dávno zemřelých předků považoval za tak zásadní, že na jeho základě celý případ rozhodl. V bodě 35 odůvodnění přitom výslovně uvádí, že *„rodina a rodinný život představují... soubor vazeb udržovaných nejen mezi živými jednotlivci, ale i vazby, které naopak transcending lidský život. Představují linii, která spojuje současníky s jejich předky i potomky, byť lze předpokládat, že intenzita takových vazeb se liší, pokud jde o vztah mezi výlučně živými příslušníky rodiny a vztah k již dávno zesnulým předkům,“* čímž zřejmě míní, že intenzita vazeb k již dávno zesnulým předkům bývá menší a tedy zasluhuje i nižší úroveň ochrany, ale i přesto by i tyto vazby být chráněny měly – logicky pak tedy o to více by měl být chráněny vazby k osobám, které byly za života danému člověku opravdu blízké a zemřely před dobou velmi nedávnou, či dokonce ještě nezemřely, ale leží v nemocnici a bezprostředně jim taková možnost hrozí.

Dále pak Ústavní soud označuje v bodě 36 *„respekt k památce předků, případně požadavek pietního zacházení s předky“* za *„typický obsah vztahu žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům,“* který je *„nepochybnou součástí práva na rodinný život“*. Jeho součástí je pak podle Ústavního soudu *„bezpochyby i to, jakým způsobem je nakládáno s mrtvými předky... Zvláštní pouto jednotlivce se proto neváže pouze k mrtvým předkům, ale rovněž i k místu jejich "posledního spočinutí", přičemž „všechny civilizace znají smuteční obřady, jimiž je jedinec vyprovázen..., lidské bytosti nežijí a*

⁶⁷ V daném případě popsaný zásah žalovaného spočíval ve zcela neopodstatněném zveřejnění fotografií zpodobňujících mimo jiné též ohořelé tělesné pozůstatky tragicky zesnulého syna žalobců, viz: Nejvyšší soud ČR. Rozsudek ve věci 30 Cdo 3361/2007 ze dne 31. 01. 2008. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/30-cdo-3361-2007>

⁶⁸ Ústavní soud ČR. Nález ve věci I.ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2477-08>

neumírají jen samy pro sebe. Jak lidská přirozenost, tak prostředí, v němž člověk žije, jsou kategoriemi sociálními, neboť všichni náležíme k větší či menší skupině přátel, rodině či komunitě. Tato práva mají původ v respektu k obecné lidské podstatě, a to v obou směrech jak ve vztahu k zemřelé osobě, tak ve vztahu k osobám pozůstalým.“ Ačkoliv se tedy k otázce toho, zda je chráněným obsahem práva na soukromý a rodinný život i „právo“ účastnit se pohřbu osoby blízké, či ji před smrtí navštívit, Ústavní soud přímo nevyjádřil, nepřímo vyslovil, že vztah k nedávno zesnulým osobám blízkým podléhá ochraně práva na soukromý a rodinný život, a to ve větší intenzitě, než vztah k dávným předkům, že této ochraně podléhá i „*požadavek pietního zacházení s předky*“, přičemž toto „*zvláštní pouto*“ se váže „*rovněž k místu posledního spočinutí*“ a v tomto kontextu připomíná důležitost „*smutečního obřadu, jímž je jedinec vyprovázen*“, tedy v českém kulturním kontextu pohřbu, přičemž tato práva „*mají původ v respektu k osobám pozůstalým.*“ Použitím argumentu a *minor ad maius* pak logicky dospějeme i k závěru, že pokud pod ochranu práva na rodinný život spadá ochrana vazeb k zemřelé osobě, realizovaná např. prostřednictvím smutečního obřadu, pak přinejmenším stejnou ochranu si zasluhují i vazby mezi osobami ještě živými, které jsou ještě intenzivnější, než s osobou již zesnulou. Současně pak Ústavní soud v bodě 36 odkazuje i na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle které rovněž pohřbívání a nakládání s lidskými ostatky spadá pod rozsah čl. 8 Úmluvy, a v bodě 35 sám nastiňuje možnost evolutivního výkladu a potenciálního budoucího rozšiřování či prohlubování pojmu rodinného života i v českém kontextu: „*Rozsah výkladu pojmu rodinný život je dán především sociální zkušeností, která se v průběhu společenského vývoje může měnit.*“

Ústavní soud zároveň také samozřejmě v bodě 39 připomíná, že tato práva v žádném případě nejsou neomezená, avšak že „*v konkrétním případě podléhá konkurence základních práv testu proporcionality.*“⁶⁹

To, že omezení na osobní svobodě v průběhu trestního procesu nutně spadá mezi situace, ve kterých je právě proporcionalitu zásahu do daných práv třeba vždy hlídat a poměřovat, pak potvrzuje Ústavní soud již déle než dvě dekády, jak vyplývá např. z rozhodnutí IV. ÚS 257/2000, kde uvádí, že „*trestněprocesní princip zdrženlivosti, plynoucí z §2 odst. 4 tr. ř. za středníkem*⁷⁰, jenž orgánům činným v trestním řízení ukládá povinnost projednávat trestní věci s plným šetřením občanských

⁶⁹ Prováděli-li bychom přitom test proporcionality u zásahu v podobě nemožnosti vazebně stíhaných osob účastnit se s eskortou pohřbu osoby blízké, nedostali bychom se většinou nejspíše ani za první krok, tedy za kritérium vhodnosti – tento zásah totiž není žádným způsobem vhodným k dosažení žádného z účelů vazby, možná krom prevence pokusu o útěk v některých zvláště závažných a odůvodněných případech. Ovlivňování svědků či pokračování v páchání trestné činnosti však z pohřbu za doprovodu eskorty nehrozí.

⁷⁰ Nyní se jedná o §2 odst. 4 větu 3.

*práv zaručených ústavou, tzn. při aplikaci zajišťovacích procesních úkonů se důsledně držet požadavku jejich subsidiarity.*⁷¹

Komentářová literatura se navíc shoduje, že v kontextu trestního řízení se již Ústavní soud nepřímo vyjádřil i k otázce srovnatelného postavení osob vazebně stíhaných a osob ve výkonu trestu, neboť „v nálezu II. ÚS 590/08 uvedl, že *vazba nemá způsobovat větší újmu než trest, který za spáchání trestného činu hrozí*“⁷² a tedy pokud trest hrozící za daný trestný čin minimálně formálně neobsahuje újmu v podobě zásahu do nějakého práva, neměl by tuto újmu bezdůvodně představovat institut vazby.⁷³

⁷¹ Ústavní soud ČR. Nález ve věci IV. ÚS 257/2000 ze dne 25. 01. 2001. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/iv-us-257-2000>

⁷²Soudce Nejvyššího správního soudu Tomáš Langášek pojmenovává toto pravidlo jako „zásadu *proporcionality vazby*“ a podotýká, že „*toto omezení (tedy že vazba nemá způsobovat větší újmu než trest, který za spáchání trestného činu hrozí) se neuplatní, pokud nastanou další kvalifikované okolnosti odůvodňující použití tohoto zajišťovacího institutu i u typově méně závažnějších trestných činů, je-li to třeba pro naplnění účelu trestního řízení.*“ Přítomnost takových okolností by však měla být vyhodnocována individuálně v každém jednotlivém případě, nikoliv generálně předjímana.

⁷³ KOPA, Martin. Základní lidská práva a svobody, čl. 8. In: HUSSEINI, Faisal, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ, Martin KOPA a kol. Listina základních práva svobod – komentář. 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 2021, 1451 s., str. 274, al. 90. a LANGÁŠEK, Tomáš. K čl. 8. In: WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Wolters Kluwer. ASPI_ID KO2_1993CZ. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2?rem=590%2F08>.

7. Omezení základních práv coby implicitní součást výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby

Trest odnětí svobody má pochopitelně charakter sankce a vzhledem k jeho povaze je logické, že omezuje nikoliv pouze osobní svobodu, ale implicitně i další práva – např. právo shromažďovací, realizaci náboženského vyznání či právě právo na respektování soukromého a rodinného života, byť nejsou omezena intencionálně.⁷⁴ Tato tzv. „sekundární omezení“ však stále musí být coby zásahy do základních práv proporcionální vzhledem k účelu trestního řízení a účelu trestu. Ve vztahu k právu na respektování soukromého a rodinného života tedy nemohou příslušné orgány dospět k závěru, že jeho realizaci jako celek buď uplatní, nebo neuplatní, ale musejí vždy hledat maximum možného tak, aby byly oba zájmy vyváženy.⁷⁵ Lze si přitom jen těžko představit, že by umožnění účasti na pohřbu matky či návštěvy vážně nemocného otce v nemocnici za přítomnosti eskorty narušilo účel trestu osoby, která, byť za nejzávažnější trestnou činnost, vykonává trest odnětí svobody v délce trvání řádově desítek let, a tím méně v případě osob odsouzených za trestnou činnost méně závažnou.

V případě osob vazebně stíhaných je pak situace ještě jednoznačnější – účelem vazby je, v závislosti na vazební, důvodu každého jednotlivého případu, eliminace rizika, že by daná osoba uprchla a skrývala se, ovlivňovala svědky či jiným způsobem mařila trestní řízení či pokračovala v páchání trestné činnosti. Veškerá opatření, která jsou v rámci režimu vazby přijata, by tedy měla směřovat k naplnění výše stanovených účelů, a naopak by mělo dojít k odstínění všech zásahů do základních práv, které naplnění účelu vazby nesledují. Pokud tedy je prakticky možné zajistit realizaci daného práva i bez rizika, že by tím mohl být zmařen účel vazby, příslušné orgány by měly mít povinnost takovou realizaci zajistit, neboť by se jinak jednalo o zásah základních práv člověka, na kterého je pohlíženo jako na nevinného, bez toho, aby tento zásah sledoval jakýkoliv legitimní cíl a byl jakkoliv proporcionální, což je v demokratické společnosti nepřijatelné.⁷⁶ Možnost doprovodu vazebně stíhané osoby s eskortou na pohřeb či do nemocnice a návštěvu osoby blízké ve vážném zdravotním stavu je právě tím typem opatření, které by účel vazby ve většině případů nemařilo – a pokud v nějakém konkrétním případě, např. z důvodu vysokého bezpečnostního rizika spojeného s potenciální možností útěku stíhané osoby, by tomu tak přesto bylo, pak by taková skutečnost byla důvod eskortu nerealizovat, jak potvrdil ve své judikatuře i ESLP.

⁷⁴ HOFMANNOVÁ, Helena, Laura OTÝPKOVÁ a Karel ŘEPA. Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody. Praha: Auditorium, 2021, 338 s. IS BN 978-80-87284-87-2, str. 127

⁷⁵ Tamtéž, str. 130., dále také KLÍMA, Karel a kol. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň 2009. Aleš Čeněk, 1441 s., str. 993

⁷⁶ Tamtéž, str. 48.

8. Možnosti nápravy situace v českém právním prostředí

Pro současnou legislativní úpravu je charakteristické, že sám zákonodárce předvídá ústavně konformní výklad zákona ze strany aplikujících orgánů, který by byl v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Míra neurčitosti zákonné úpravy, či dokonce její absence v případě osob ve výkonu vazby, však dosahuje intenzity, kterou můžeme považovat za konstituující mezeru v zákoně, čímž takový výklad v praxi znemožňuje, neboť neexistující ustanovení nelze vyložit žádným způsobem. Tyto mezery v právních předpisech na zákonné, podzákonné i interně závazné úrovni přitom v současné době vytvářejí problémy hned několika typů – zejména se jedná o plošné nedodržení závazku státu vyplývajícího z práva na respektování soukromého a rodinného života ve formě absence právní úpravy řešené situace pro vazebně stíhané osoby a výslovné vyjmutí některých osob ve výkonu trestu odnětí svobody ze zákonného režimu umožňujícího realizaci tohoto práva, dále také nepředvídatelnost, nepřezkoumatelnost, možnou neodůvodněnost a nahodilost „rozhodnutí“ ředitele věznice o přerušení výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody i v případech, ve kterých jej zákon umožňuje a v neposlední řadě i potenciální diskriminaci jak osob vazebně stíhaných oproti osobám ve výkonu trestu, tak některých osob ve výkonu trestu odnětí svobody vůči jiným osobám ve výkonu trestu odnětí svobody.⁷⁷ Tato kapitola nastiňuje návrhy možností, které mají k dispozici jednotlivé orgány moci zákonodárné, výkonné i soudní, jimiž by mohly výše popsané systémové nedostatky řešit.⁷⁸

Tradičním způsobem, jak vyplnit mezery v zákoně, zejména tam, kde by vyplnění takové mezery zamezilo ústavně nekonformní situaci, bývá buď překlenutí mezery ústavněkonformním výkladem nějakého souvisejícího ustanovení tak, aby byla výsledná situace ústavně konformní, popř. použití analogie s podobným ustanovením upravujícím jinou situaci.

Analogie v trestním právu hmotném je přípustná, pokud je její použití ve prospěch obviněného (či v tomto případě potažmo odsouzeného), což je podmínka, která by byla splněna, v trestním právu procesním je pak obvykle přípustná bez dalšího. Její použití by však i tak bylo v tomto případě problematické. Analogie s čl. 56 odst. 2 ZVTOS v podobě přerušení výkonu trestu z naléhavých osobních důvodů nepřichází v úvahu, protože v případě osob ve výkonu trestu ve věznicích se zvýšenou ostrahou či na doživotí je zákonem výslovně zakázána a v případě vazebně stíhaných osob by se přerušení výkonu vazby míjelo s účelem institutu vazby jako celku. Pro možnost eskortovat dotyčné osoby na pohřby a do nemocnic pro změnu chybí jakákoliv zákonná úprava postupu, včetně

⁷⁷ Neboť je s těmito osobami bez legitimního důvodu zacházeno odlišně, přestože se jedná o osoby v obdobném postavení.

⁷⁸ Ambicí této kapitoly ani celé práce není předložení vyčerpávajícího výčtu možností řešení popisovaných problémů, návrhy jsou pouze demonstrativního charakteru.

rozdělení pravomocí a odpovědnosti, která by se dala do analogie dosadit, či kterou by bylo možné ústavně konformně vyložit.⁷⁹

Vady, resp. neúplnost, zákonné úpravy, představují aplikační problém nejenom pro orgány výkonné moci. Obdobně se lze domnívat, že ani obecné soudy jako takové by s danou situací nejspíše samy o sobě moc nezmohly, ani kdyby si uvědomovaly neústavnost existujícího řešení. Pro obecné soudy se však nabízí možnost využít svého oprávnění podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Škála možností, kterými by mohl situaci řešit Ústavní soud (dále také „ÚS“), je pak již o poznání větší. I zde je potřeba rozlišit situaci osob ve výkonu trestu odnětí svobody a osob vazebně stíhaných či zadržovaných/zatčených.

V případě osob, jejichž právo opustit věznici z naléhavých rodinných důvodů není právem vůbec upraveno, je otázka, jak by se jejich případ mohl vůbec k ÚS dostat – tím, že nemůžou o povolení opustit věznici ani požádat, jim taková žádost ani nemůže být zamítnuta. Neexistovalo by tedy žádné rozhodnutí, proti kterému by bylo možné podat opravný prostředek či jej přezkoumat ve správním soudnictví. Protože obecný soud může Ústavnímu soudu navrhnout zrušení pouze těch ustanovení, podle kterých by byl jinak nucen rozhodovat, tak s výjimkou případů, kdy se obecný soud potenciálně k rozhodování o takové situaci dostane víceméně „náhodou“ v rámci řízení o zcela jiné věci, k rozhodování na základě dotčených problematických či neexistujících ustanovení se v zásadě procesně nemůže dostat. Ústavní stížnost by tedy musel podat sám stěžovatel, a to nikoliv v reakci na jakýkoliv konkrétní správní akt, ale přímo na zásah do svého práva na respektování soukromého a rodinného života v podobě nekonání ze strany věznice (které vzniklo následkem tzv. opomenutí zákonodárce). Ústavní soud již přitom judikoval (např. v nálezu Pl. ÚS 2/15, 103.), že je možné zasáhnout derogačním způsobem právě i v případě opomenutí zákonodárce („mezery v zákoně“), a to za podmínky, kdy v tomto opomenutí shledá protiústavnost, a to např. v podobě ústavně nepřijatelné nerovnosti.⁸⁰ Přesně taková nerovnost mezi osobami vazebně stíhanými a osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, která vzniká v důsledku zákonné úpravy, je přitom přítomna i v tomto případě a Ústavní soud by tak mohl zrušit, s účinností posunutou o několik let, např. celou hlavu III zákona o výkonu vazby upravující práva a povinnosti obviněných, aby dal zákonodárci příležitost protiústavní mezeru v zákoně vyplnit a mezi práva obviněných

⁷⁹ Na podzákonné úrovni by výjimku tvořil §53 odst. 6 řádu výkonu trestu odnětí svobody, který stanoví možnost doprovodu zaměstnance věznice na akce konané mimo věznice. V tomto případě by se sice jednalo o analogii ve prospěch obviněného, jednalo by se však o analogii velmi vzdálenou a značně kostrbatě konstruovanou. Stejně tak by čistě teoreticky mohlo být využito Závazného pokynu policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a policejních celách. Lze si však těžko představit, že by na základě tohoto interního dokumentu soud vytvářel analogii použitelnou jinou institucí a ve vztahu k osobám nacházejícím se v jiné fázi trestního řízení.

⁸⁰ Ústavní soud ČR. Rozhodnutí Pl. ÚS 2/15 ze dne 2. 5. 2017, odst. 103. Dostupné z:

[https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/Pl. US 2 15 vctne dise ntu na web.pdf](https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/Pl._US_2_15_vcetne_dise_ntu_na_web.pdf)

zařadit i jejich právo žádat o povolení opustit za doprovodu eskorty vazební věznic z naléhavých rodinných důvodů. Současně s tím by pak zákonodárce musel novelizovat i zákon o vězeňské a justiční strážci rozšířením výčtu eskortních důvodů v §3 a vytvořit pro tyto situace prováděcí legislativu.

Obdobná situace pak panuje i v případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích se zvýšenou ostrahou či na doživotí. Tyto osoby mohou zažádat ředitele věznice, aby je pustil pro naléhavé rodinné důvody podle §56 odst. 2 ZVTOS, avšak pokud ředitel věznice jejich žádost neschválí, nebude mít takové jeho rozhodnutí formu rozhodnutí správního orgánu a stále nebude žádným způsobem přezkoumatelné, aby správní soud mohl předmětná ustanovení navrhnout Ústavnímu soudu ke zrušení. Pokud by se však Ústavní soud k takovému případu, např. prostřednictvím návrhu na zrušení zákona dle §64 odst. 1 Zákona o Ústavním soudu, mohl by v těchto případech využít svou pravomoc „negativního zákonodárce“ a vypustit §71 odst. 2 či odkaz na §56 odst. 2 z § 72b ZVTOS.

Výše nastíněným procesním obtížím spojeným se soudním řešením problému se lze v ideálním případě vyhnout, pokud situaci bude řešit i bez zásahu soudní moci sám zákonodárce. Ten by totiž mohl, na rozdíl od soudu, využít i možnosti, kterou v důvodové zprávě k jedné z novelizací ZVTOS sám avizoval a vytvořit i pro odsouzené osoby možnost poskytnutí eskorty na pohřeb/do nemocnice z naléhavých rodinných důvodů ze strany vězeňské služby, případně umožnit těmto osobám opuštění věznice v doprovodu důvěryhodné osoby, např. svého advokáta.

Novelizováno by však v takovém případě muselo být více zákonů. Jednou z možností, by mohlo být vložení věty „nebo na jiné místo, je-li to třeba pro naléhavé rodinné důvody dle zvláštního zákona“ do §3 odst. 2 zákona o vězeňské a justiční strážci tak, aby výsledné ustanovení znělo: *„Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody, eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence **nebo na jiné místo, je-li to třeba pro naléhavé rodinné důvody dle zvláštního zákona...**“*. V souladu s touto změnou by pak zároveň bylo třeba upravit i zákon o výkonu trestu odnětí svobody, kde se nabízejí dvě základní možnosti. V případě, že by se zákonodárce rozhodl umožnit opuštění věznice všem vězňům za stejných podmínek, bylo by lze použít obdobnou úpravu, jaká byla přijata např. v sousedním Polsku, tedy vměstnat všechny tři možnosti (opuštění věznice s eskortou, v doprovodu důvěryhodné osoby či samostatně) do jednoho ustanovení.⁸¹ V případě této možnosti by pak bylo možné upravit

⁸¹ Kodeks karny wykonawczy. §141a) odst. 1. Dostupné z: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-wykonawczy-16798687>. Odstavec 3 tohoto ustanovení skýtá stejné možnosti i osobám pouze dočasně zadržným/zatčeným, v českém právním řádu by však takto jednoduše obě problematiky spojit nešly, neboť by nebyl vyřešen vztah a praktická organizace věci mezi vězeňskou službou a policií.

§56 odst. 2 ZVTOS např. do následující podoby: „*Pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice odsouzenému přerušit výkon trestu či udělit povolení k opuštění věznice za doprovodu příslušníka Vězeňské služby nebo důvěryhodné osoby až na 10 dnů během kalendářního roku*“, současně s tím by pak bylo třeba i zrušit §71 odst. 2 ZVTOS a z § 72b ZVTOS vyškrtnout odkaz na §56 odst. 2.

Jestliže by však zákonodárce zavedl pro všechny odsouzené osoby alespoň možnost opustit věznici pro naléhavé rodinné důvody s eskortou, nedosahoval by již intenzity protiústavnosti zákaz přerušování výkonu trestu pro některé skupiny, pokud by byl logicky a smysluplně odůvodněný tak, aby nebyl diskriminační. V takovém případě by pak bylo potřeba vytvořit nové ustanovení §56 odst. 4 ZVTOS, či možná lépe samostatně §56a ZVTOS, a to např. v následujícím znění:

„§56a

Opuštění věznice pro naléhavé rodinné důvody

- 1) *Pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice odsouzenému udělit povolení k opuštění věznice za doprovodu:*
 - a) *příslušníka Vězeňské služby nebo*
 - b) *důvěryhodné osoby**a to až na 10 dnů během kalendářního roku.*“

Na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody na doživotí či ve věznici se zvýšenou ostrahou by se tedy posléze vztahovala pouze možnost opustit věznici s eskortou a nikoliv samostatně, a zákonodárce by mohl pro některé skupiny odsouzených jednoduše vyloučit i možnost opuštění věznice s doprovodem důvěryhodné osoby, jestliže by takový záměr řádně odůvodnil. Tato možnost by však stále byla potenciálně problematická, neboť by mohla nastat situace, kdy by nebylo možné z finančních či časových důvodů již zorganizovat eskortu, která by jej doprovodila, a sám by nemohl věznici opustit pouze z toho důvodu, že by zákon takovou možnost nepřipouštěl, byť by jinak nepředstavoval žádné bezpečnostní ani jiné riziko. Ústavně konformnější by tedy jistě bylo využít první možnost a vměstnat všechny eventuality do §56 odst. 2 ZVTOS tak, aby byly za rovných podmínek přístupné všem odsouzeným.

Co se týká osob ve výkonu vazby, pro ty nepřipadá možnost opuštění vazební věznice samostatně v úvahu, neboť by byla v rozporu účelem vazby jako takové. Jen o něco málo slabší pochybnosti by pak panovaly v případě opuštění věznice v doprovodu důvěryhodné osoby, zejména jednalo-li by se o vazbu koluzní. Úprava opuštění věznice pro naléhavé rodinné důvody by tedy mohla být velmi jednoduchá, a to např. v následujícím znění:

„Pro naléhavé rodinné důvody může státní zástupce/soudce obviněnému udělit povolení k opuštění vazební věznice za doprovodu příslušníka Vězeňské služby.“⁸²

Dále by také v případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody bylo vhodné na zákonné úrovni formalizovat rozhodnutí ředitele věznice o zamítnutí žádosti o přerušení výkonu trestu či povolení k opuštění věznice tak, aby bylo takové rozhodnutí přezkoumatelné jiným správním a posléze soudním, či alespoň soudním orgánem, a to jak po formální, tak po obsahové stránce – tedy stanovit povinnost odůvodnění takového rozhodnutí. Na podzákonné úrovni by pak bylo vhodné odstranit „přístup odsouzeného k plnění programu zacházení a stanoveným povinností a postoj ke spáchanému trestnému činu“ z výčtu obligatorně posuzovaných kritérií u rozhodování o přerušení výkonu trestu z naléhavých rodinných důvodů z § 16 odst. 4 Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 46/2017, neboť přerušení výkonu trestu z těchto důvodů by nemělo mít charakter odměny.⁸³

Podobný mechanismus v prováděcích předpisech by pak bylo samozřejmě potřeba vytvořit i v případě osob vazebně stíhaných, tedy upřesnit, jak by daná žádost měla být podávána, do kolika dní by bylo možné podat stížnost proti zamítavému rozhodnutí, jak by takové rozhodnutí muselo být odůvodněno, kdo by jej přezkoumával a další navazující otázky.

⁸² Otázka, zda by bylo z hlediska systematiky trestního procesu smysluplnější, aby o dané záležitosti rozhodoval soudce či státní zástupce, není předmětem této práce a její praktické zodpovězení by bylo čistě záležitostí zákonodárce.

⁸³ To samozřejmě neznamená, že by přístup k programu zacházení a celkové chování odsouzené osoby nemohlo být v obdobných případech posuzováno fakultativně – např. pokud by chování dané osoby bylo excesivní a vyvolávalo důvodné obavy, že by přerušení výkonu trestu v daném případě představovalo značné bezpečnostní riziko. Prostá lhostejnost či nedostatek pochval při plnění programu zacházení by však nejen neměly být přičítány dané osobě k tíži, ale celkově by v rámci rozhodovacího procesu neměly hrát žádnou roli.

Závěr

Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře již více než 20 let zastává názor, že obecné a nedostatečně zdůvodněné nepovolení krátkodobě opustit věznici osobě omezené na svobodě (ať již z důvodu vazby, výkonu trestu či zadržení či zatčení) za účelem účasti na významné životní události (závažné onemocnění, pohřeb, narození dítěte, apod.) představuje zásah do jejího práva na respektování soukromého a rodinného života. Každý takový případný zásah musí být proto nezbytný, jinak je v rozporu s čl. 8 Úmluvy. Této nezbytnosti je možné dosáhnout tím, že by uvolnění dané osoby či organizace její eskorty představovaly nepřiměřené bezpečnostní riziko, nadměrnou logistickou či finanční zátěž, apod. Orgány vykonávající státní moc se však vždy musí snažit, aby byl zásah co nejméně intenzivní a dané osobě bylo povoleno maximum, které je daný orgán schopný finančně či bezpečnostně zvládnout. Zároveň musí být potřeba každého takového zásahu individuálně zhodnocena a odůvodněna s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu.

Právní úprava a praxe v České republice jsou tedy s těmito požadavky jednoznačně v rozporu. Pro vybrané skupiny osob je totiž možnost přerušení výkonu trestu z naléhavých rodinných důvodů výslovně zakázána, pro ostatní vůbec není v zákoně upravena, stejně tak jako možnost účastnit se pohřbu či návštěvy blízkého příbuzného v nemocnici s eskortou či v doprovodu důvěryhodné osoby.⁸⁴ Zákonodárce si je přitom tohoto problému, stejně jako možností jeho řešení, evidentně vědom, když takovou možnost v důvodové zprávě k ZVTOS sám zmiňoval. Přestože tedy zákonodárce možnost eskort v těchto případech verbálně podporuje, ve snaze přesvědčit, že současná právní úprava je ústavně konformní, žádnou prováděcí legislativou neumožnil jejich realizaci v praxi. Nelze proto než konstatovat, že možnost uplatnění daného práva je pro dotčené osoby fakticky vyprázdněna. Teoretická možnost uplatnit své právo, která však nenalézá žádnou oporu v praxi, nemůže k naplnění požadavků ESLP stačit. S organizací eskort v těchto případech by přitom neměl být finanční ani organizační problém, neboť v současné době jsou realizovány v případech konání akcí mimo věznice, kterých se někteří vězni mohou s doprovodem z řad příslušníků vězeňské služby účastnit.

V případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody v „běžném“ režimu pak sice teze o naprosté nemožnosti přerušení výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody neplatí, i v jejich případě je však právní úprava ústavně nekonformní. Teoreticky je sice benevolentní a počítá i s návštěvami svateb či porodů a řešení bytových záležitostí, v praxi je však rozhodnutí zcela v diskreci ředitele věznice,

⁸⁴ Byť alespoň pro osoby zadržené či zatčené není možnost eskorty vyloučena v potenciálně použitelném interním právním předpise.

kteřý jej nemusí nijak odůvodňovat ani v případě pohřbů či návštěvy nemocnic a v případě jeho zamítavého stanoviska je i zcela nepřezkoumatelné.

Kromě toho, že je současná právní úprava dané oblasti ústavně nekonformní svou plošností a absencí proporcionality, je navíc zřejmě i diskriminační, neboť osoby ve výkonu vazby a osoby ve výkonu trestu odnětí svobody jsou, jak vyplývá z rozhodnutí ESLP ve věci Chaldeyev proti Rusku, ale např. i z nálezů Ústavního soudu II. /US 590/08, ve srovnatelném postavení. Ve srovnatelném postavení se stejně tak nacházejí i osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, které žádají o přerušeni výkonu trestu za účelem účasti na „akci konané mimo věznicí“ a ty, které o něj žádají z naléhavých rodinných důvodů. Ani u jedné z těchto dvojic skupin obyvatel přitom nelze dohledat žádný legitimní cíl, který by opodstatňoval rozdílnost v zacházení mezi nimi – jestliže eskortu lze poskytnout osobám, které se účastní „akce za odměnu“, proč by nemělo být možné ji poskytnout osobám, které jsou teprve vazebně stíhané a z hlediska práva je třeba na ně pohlížet jako na nevinné.

Odhlédneme-li od ústavnosti na „pouhou“ zákonnou úroveň, dospějeme nutně k závěru, že současná praxe je rovněž v rozporu s §2 odst. 4 trestního řádu: „*Trestní věci projednávají (orgány činné v trestním řízení) s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.*“ I zde je tedy přítomen požadavek jak na odůvodněnost, tak na nezbytnost zásahu, tedy dvě podmínky, které v současné praxi nejsou při zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života v průběhu vazebního stíhání naplňovány ani formálně, natož materiálně. Požadavek na jednotnost rozhodování (a tedy i přezkoumatelnost a odůvodněnost rozhodování, bez kterých nemůže být jednotnosti dosaženo) a „*individuální, diferencovaný přístup k odsouzeným*“ je pak přítomen i na podzákoné úrovni v Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky 46/2017.

Současná praxe (ne)poskytování eskort a (ne)přerušování výkonu trestu pro naléhavé rodinné důvody je tedy v rozporu s ústavním pořádkem ČR včetně závazků vyplývajících z mezinárodních smluv, judikaturou ESLP i Ústavního soudu, českou zákonnou úpravou i podzákonými předpisy i interními předpisy jako je Nařízení generálního ředitele vězeňské služby.

V takovém případě, kdy moc výkonná upírá občanům jejich ústavním pořádkem garantovaná práva, by měla mezeru v zákoně vyplnit či protiústavní ustanovení zrušit moc soudní. I ta však v českém

prostředí zatím mlčí – přestože se k ní již jednou takový případ dostal a prošel celou cestu až k Nejvyššímu soudu. Zřejmě tedy nezbyvá, než dostat celou záležitost až k soudu Ústavnímu, což by zejména v případě vazebně stíhaných osob nemuselo být nikterak složité – vzhledem k absenci jakýchkoliv jiných prostředků, jak se svého práva domoci, by nemusely vyčerpávat ani žádné prostředky opravné. Tato situace je však v praxi rovněž těžko představitelná, když Policie ČR ani Vězeňská služba potenciálně dotčené osoby o jejich právu, které by mohly uplatňovat daným způsobem, žádným způsobem neinformují.

Seznam použitých zkratek

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EÚLP – Evropská úmluva o ochraně lidských práv

GŘVS – Generální ředitelství vězeňské služby

Soud – Evropský soud pro lidská práva

Úmluva – Evropská úmluva o ochraně lidských práv

ÚS – Ústavní soud České republiky

TŘ – Trestní řád

TZ – Trestní zákoník

ZVTOS – Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

HOFMANNOVÁ, Helena, Laura OTÝPKOVÁ a Karel ŘEPA. *Lidská práva za mřížemi: ústavněprávní aspekty omezování osobní svobody*. Praha: Auditorium, 2021, 338 s. IS BN 978-80-87284-87-2.

HUSSEINI, Faisal, Michal BARTOŇ, Marian KOKEŠ, Martin KOPA a kol. *Listina základních práva svobod – komentář*. 1. vydání. Praha, C.H.Beck, 2021, 1451 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň 2009. Aleš Čeněk, 1441 s.

KÜHN, Zdeněk, Jan KRATOCHVÍL, Jiří KMEC, David KOSAŘ, et al. *Listina základních práva svobod. Velký komentář*. Leges, 2022. 1700 str.

Seznam použitých právních předpisů

Generální ředitelství vězeňské služby. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 33/2019, o vězeňské a justiční stráži.

Kancelář Veřejného ochránce práv. Pravidla OSN o minimálních standardech zacházení s vězňenými osobami. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Pravidla-Nelsona-Mandely.pdf

Kodeks karny wykonawczy. Dostupné z: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-wykonawczy-16798687>.

Policejní prezidium ČR. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a policejních celách.

Rada Evropy. Evropská úmluva o ochraně lidských práv ze dne 4. listopadu 1950. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ces.pdf

Rada Evropy. Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules. Dostupné z:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809ee581 (Evropská vězeňská pravidla). Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809ee581

Ústava České republiky. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Vězeňská služba ČR. Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky 46/2017, o postupu při přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo trestního opatření odnětí svobody, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení a povolování účasti odsouzených na akcích konaných mimo věznic. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/zakon-106/poskytnute-informace/2022/web-58089-4-priloha-ngr-462017.pdf>

Vězeňská služba ČR. Revidovaná Evropská vězeňská pravidla. 16. 7. 2020. Dostupné z:

<https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/clanky/detail/revidovana-evropska-vezenska-pravidla>

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (Řád výkonu trestu). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345?text=56>

Zákon č. 169/1999 Sb., Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

Zákon č. 293/1993 Sb., Zákon o výkonu vazby. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-293>

Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním (Trestní řád). Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 555/1992 Sb., Zákon o vězeňské a justiční strážci. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>

Seznam použité judikatury

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci *Marincola a Sestito proti Itálii*. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 25. 11. 1999. Dostupné z:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-30819>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci *Georgiou proti Řecku*. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 13. 1. 2000. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5006)

[5006](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5006)

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Płoski proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 12. 11. 2002. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60733>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Lind proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 2. 6. 2008. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83817>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Vetsev proti Bulharsku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 2. 5. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192784>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Sannino proti Itálii. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 3. 5. 2005. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69195>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Schemkamper proti Francii. Rozsudek.
Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 18. 10. 2005. Dostupné z:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70633>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Czarnowski proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 20. 4. 2009. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90755>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Giszczak proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 29. 2. 2012. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107589>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Feldman proti Ukrajině. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 12. 4. 2012. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108496>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Kubiak proti Polsku. Rozsudek. Štrasburk:
Evropský soud pro lidská práva. 21. 4. 2015. Dostupné z:
https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_2900-11

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Kanalas proti Rumunsku. Rozsudek.
Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 6. 12. 2016. Dostupné z:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169672>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Ěcis proti Lotyšsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 10. 01. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188991>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Guimon proti Francii. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 11. 7. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-192616>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Császy proti Maďarsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 21. 10. 2014. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147274>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Chaldayaev proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 28. 5. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193652>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Solcan proti Rumunsku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 8. 10. 2019. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196414>

Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek ve věci Razvozzhayev proti Rusku a Ukrajině a Udaltsov proti Rusku. Rozsudek. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva. 19. 2. 2020. Dostupné z: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198480>

Evropský soud pro lidská práva. Výkon rozhodnutí Giszczak proti Polsku. Dostupné z: <https://hudoc.exec.coe.int/ENG?i=004-19275>

Nejvyšší soud ČR. Rozsudek ve věci 30 Cdo 3361/2007 ze dne 31. 01. 2008. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/30-cdo-3361-2007>

Nejvyšší soud ČR. Usnesení 11 Tvo 26/2013-8. 24. 9. 2013. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/11Tvo26/2013>

Ústavní soud ČR. Rozhodnutí Pl. ÚS 2/15 ze dne 2. 5. 2017. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/Pl._US_2_15_vcetne_disentu_na_web.pdf

Ústavní soud ČR. Nález ve věci IV. ÚS 257/2000 ze dne 25. 01. 2001. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/iv-us-257-2000>

Ústavní soud ČR. Rozhodnutí Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-36-01>

Ústavní soud ČR. Nález ve věci I.ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009. Dostupné z:

<https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2477-08>

Seznam ostatních zdrojů

Český statistický úřad. Covid-19 v roce 2021 usmrtil 25,5 tisíce obyvatel Česka. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/covid-19-v-roce-2021-usmrtil-255-tisice-obyvatel-ceska>

Kancelář Veřejného ochránce práv. 2181/2011/VOP. Zpráva o šetření ze dne 09. 11. 2011.

Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6350>

Kancelář Veřejného ochránce práv. 2181/2011/VOP. Závěrečné stanovisko ze dne 23. 02. 2012.

Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6358>

Kancelář Veřejného ochránce práv. 366/2019/VOP. Zpráva o šetření ze dne 05. 04. 2019.

Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6828>

Kancelář Veřejného ochránce práv. 1640/2016/VOP. Závěrečné stanovisko ze dne 24. 08. 2016

2011. Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4676>

Kancelář Veřejného ochránce práv. 1640/2016/VOP. Zpráva o šetření ze dne 29. 04. 2016.

Dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3974>

LANGÁŠEK, Tomáš. K čl. 8. In: WAGNEROVÁ, Eliška, Vojtěch ŠIMÍČEK, Tomáš LANGÁŠEK, Ivo POSPÍŠIL a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. Wolters Kluwer.

ASPI_ID

KO2_1993CZ.

Dostupné

z:

<https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2?rem=590%2F08>.

Ministerstvo pro místní rozvoj. Pohřebnictví v době covidu-19. Dostupné z:

[https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-\(1\)](https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-(1))

PETRAS, Michal, Jindřich HŮRKA. Nástroj SARPO a statistika každodenní penitenciární praxe.

Česká kriminologie 1–2/2021. Dostupné z: [https://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2021-](https://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2021-120132/nastroj-sarpo-a-statistika-kazdodenni-penitenciarni-praxe)

[120132/nastroj-sarpo-a-statistika-kazdodenni-penitenciarni-praxe](https://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2021-120132/nastroj-sarpo-a-statistika-kazdodenni-penitenciarni-praxe)

Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha-c--3---Duvodova-zprava-k-novelizovanemu-zneni-trestniho-zakoniku.pdf>

Vězeňská služba ČR. Poskytnuté informace 2022. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/2022>

Vězeňská služba ČR. Sarpo. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>

Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2020. Dostupné z:
<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>

Vězeňská služba ČR. Statistická ročenka 2021. Dostupné z:
<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>

Seznam příloh

Příloha 1: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 24. 3. 2022

Příloha 2: Odpověď Policie ČR na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 1. 4. 2022

Příloha 3: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 13. 12. 2022

Příloha 1: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 24. 3. 2022:

SDĚLENÍ ve věci žádosti o poskytnutí informace

Vězeňská služba České republiky, se sídlem Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, subjekt povinný ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů („povinný subjekt“), přijala prostřednictvím elektronické adresy podatelny dne 14. března 2022 požadavek na poskytnutí informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, který podal pan Bc. Jakub Drahorád, nar. 13. 11. 1997, s uvedenou doručovací adresou Davídkova 987/123, 182 00 Praha 8 - Kobylisy, email: kuba.drahorad@gmail.com („žadatel“); zaevidovala jej pod čj. VS-53244-1/ČJ-2022-800040-INFZ.

Žádost o poskytnutí informace obsahovala následující požadavky (cit.):

1. Odsouzeným vykonávajícím trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou odsouzeným vykonávajícím trest odnětí svobody na doživotí nemůže být podle § 71 odst. 2a § 72b zákona o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ZVTO“) výkon trestu odnětí svobody přerušen.

Důvodová zpráva k novele ZVTOS provedená zákonem č. 58/2017 Sb. však uvádí: „Ani u odsouzeného vykonávajícího trest ve věznici se zvýšenou ostrahou v situaci zvláštního zřetele hodné (návštěva kriticky nemocného příbuzného nebo jeho pohřeb apod.), nehrozí-li nebezpečí útěku, není vyloučeno, aby mohl opustit prostor věznice. Nebude se tak ale dít ve formě opuštění věznice nebo přerušení výkonu trestu, kdy se odsouzený pohybuje mimo věznici samostatně, tj. bez přítomnosti příslušníků Vězeňské služby, ale v těchto případech se tak bude dít ve formě eskorty, tj. za přítomnosti příslušníků Vězeňské služby.“. Zajímalo by mě tedy:

- a) Zda k takovým situacím, kdy odsouzený vykonávající trest odnětí svobody ve věznici se zvýšenou ostrahou/na doživotí navštíví pohřeb či v nemocnici osobu blízkou (či chce jiným způsobem vykonávat své právo na respektování soukromého a rodinného života) v praxi opravdu dochází a pokud ano, v jakých počtech se tak za poslední roky stalo.*
- b) Na základě jakého procesu může daná osoba „opuštění“ věznice za doprovodu eskorty dosáhnout, tzn. zejména zda je tento postup nějak standardizován napříč vězeňskými zařízeními a pokud ano, tak v jakém předpise a jak je takový postup stanoven.*
- c) Pokud takový standardizovaný postup existuje, tedy odsouzený má možnost si podat „žádost“, jaké je „procento úspěšnosti“, tedy v jakém poměru jsou takové „žádosti“ zamítnuty/je jim vyhověno a existují nějaké záruky, aby osoba, která o možnosti odsouzeného zúčastnit se pohřbu osoby blízké rozhoduje, tak nečinila pouze na základě své libovůle (např. nutnost odůvodnění zamítavého rozhodnutí)? Jaké jsou možné důvody pro to, aby žádost mohla být zamítnuta?*
- d) Pokud takový postup neexistuje, probíhá tedy celý postup pouze na základě „neformálních dohod“ bez jakýchkoliv záruk.*

2. Obdobná situace panuje i v případě osob ve výkonu vazby, kde právní úprava možnost přerušení výkonu vazby ani v případech zvláštního zřetele hodných, jako je návštěva osoby blízké v nemocničním zařízení či účast na pohřbu či naopak narození osoby blízké dokonce nejspíše vůbec nezná a tedy ji ani nezakazuje, což však opět

nevylučuje možnost takových osob účastnit se pohřbu/narození osoby blízké či ji navštívit v nemocnici s eskortou v rámci výkonu vazby. mé otázky jsou tedy rovněž obdobné:

- a) *Zda v praxi k situacím, kdy by bylo „opuštění věznice s eskortou“ vazebně stíhaným osobám umožněno dochází, či zda takové osoby v praxi nemají možnost např. pohřbosoby blízké navštívit a pokud ano,*
- b) *V jakých počtech se tak za poslední roky stalo*
- c) *Zda pro takové situace existuje standardizovaný, právem (interními předpisy) upravený postup a pokud ano, tak jak probíhá, kdo o těchto „žádostech“ rozhoduje, kolik vazebně stíhaných osob o možnost opustit věznici v rámci výkonu práva na respektování soukromého a rodinného života požádalo a z jakých důvodů byly/mohou být jejich „žádosti“ zamítnuty?*

K jednotlivým bodům žádosti uvádí povinný subjekt následující:

Ad 1. a)

Možnost eskortovat odsouzené na pohřeb či z důvodu realizace návštěvy osoby blízké z naléhavých zdravotních či jiných závažných důvodů není žádným vnitrostátním předpisem explicitně vyloučena. Žadatelem zmiňovaná důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, k uvedenému ustanovení připouští, aby byl odsouzený zařazený do věznice se zvýšenou ostrahou v situaci hodné zvláštního zřetele eskortován například na pohřeb či na návštěvu nemocného příbuzného, nicméně je-li vzato v potaz ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, pak je zřejmé, že výčet povinností oblasti realizace eskort vězňených osob je taxativní, nikoliv demonstrativní a Vězeňská služba České republiky tak není povinna vždy na žádost vězňené osoby participovat vlastními prostředky a za doprovodu vlastních sil (rozumí se příslušníků Vězeňské služby České republiky) na vyřizování a realizaci eskort z výše uvedených závažných situací.

K žadatelovu dotazu na aplikační praxi ve Vězeňské službě České republiky povinný subjekt uvádí, že žádosti vězňených osob, kterým ze zákona není umožněno přerušeni výkonu trestu odnětí svobody, o realizaci eskorty ze zvlášť závažných důvodů nejsou běžně podávány (zjišťováno za posledních 5 let) a v případě, kdy odsouzený neměl ze zákona umožněno přerušeni výkonu trestu odnětí svobody, nebylo těmto ojedinělým žádostem vyhověno.

Centrální statistika žádostí o tento druh eskorty, včetně způsobu jejich vyřízení, není povinným subjektem vedena.

Ad 1. b)

V rámci interních předpisů Vězeňské služby České republiky není upraven standardizovaný postup pro podávání žádostí vězňených osob o realizaci eskorty ze zvlášť závažných důvodů (např. účast na pohřbu, návštěva umírajícího člena rodiny apod.). Vězňená osoba tuto případnou žádost může podat k řediteli věznice prostřednictvím pověřeného zaměstnance. Žádost je pak vždy ředitelem věznice důkladně a individuálně posuzována, a to z pohledu bezpečnostních rizik, ochrany zdraví, morálky a práv a svobod třetích osob. Rozhodování o povolení či zamítnutí žádosti je plně v kompetenci jednotlivých ředitelů vazebních věznic a věznic, kteří své stanovisko k žádosti zdůvodňují.

Ad 1. c)

Povinný subjekt nevede evidenci počtu výše uvedených žádostí, stejně jako není vedena centrální statistika o způsobu vyřízení těchto žádostí.

Jak je uvedeno výše v písm. b), ředitel věznice rozhoduje o způsobu vyřízení žádosti v rámci správního uvážení, přičemž možné důvody pro zamítavé stanovisko souvisí především s osobností, celkovým chováním a trestnou činností odsouzené osoby s ohledem na eliminaci bezpečnostních rizik, posouzení zajištění ochrany zdraví, morálky, práv a svobod třetích osob.

Nad rámec výše zmíněného povinný subjekt doplňuje, že je nezbytné brát v potaz také finanční náklady spojené s tímto druhem eskorty.

Ad 1. d)

Vězeňská služba České republiky, potažmo ředitelé jednotlivých organizačních jednotek, nepostupují při správním uvážení na základě „neformálních dohod“, ale rozhodují po předchozím důkladném individuálním posouzení věci (žádosti) výhradně v rámci své pravomoci a v mezích stanovených platnou legislativou (viz § 76 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

Ad 2. a), b), c)

Ve vztahu k obviněným hovoříme v souladu s ustanovením § 10 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, pouze o propuštění z výkonu vazby, a to za podmínek uvedených výše v písm. a) až d), z čehož vyplývá, že není v pravomoci ředitele věznice rozhodnout o tom, aby obviněný na vlastní žádost opustil výkon vazby za účelem realizace eskorty. S ohledem na výše uvedené jsou odpovědi na další otázky bezpředmětné.

Příloha 2: Odpověď Policie ČR na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 1. 4. 2022:

Žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím – odpověď

Dne 21. 3. 2022 obdrželo Policejní prezidium České republiky Vaši žádost o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 106/1999 Sb.“), ve které se domáháte následujících informací:

„1. Jaký by byl postup orgánu Policie ČR v situaci, kdy by po zadržení či zatčení dotyčná osoba uvedla, že se má za několik hodin účastnit pohřbu blízké osoby (např. rodiče či manžela) tak, jako se to stalo např. v případě Császy proti Maďarsku (rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva č.14447/11, viz např.: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/E364B7B20C920B2CC1257E26004401E5?open Document&Highlight=0)? Jedná se tedy o situaci, kdy daná osoba ještě nebyla předána soudu. Existuje vůbec možnost, že by se daná osoba mohla pohřbu např. v doprovodu policejní eskorty (či někoho jiného) zúčastnit? Podle jakých právních předpisů či interních aktů by se v takovém případě postupovalo a kdo by o „žádosti“ zadržené/zatčené osoby rozhodoval? Nastala již v ČR někdy taková situace a pokud ano, jak byla řešena? Nebo naopak podobné situace vůbec upraveny nejsou a „žádosti“ dané osoby by se nikdo formálně nezabýval (a ani by nemohl), ani kdyby např. nepředstavovala nebezpečí pro sebe ani okolí, nebyla podezřelá z násilného trestného činu a její přítomnost na daném pohřbu by byla logisticky možná?

2. Ze zákonné úpravy nevyplývá, zda by eskortní činnost v případech, kdy je potřeba eskortovat osobu ve výkonu vazby/trestu odnětí svobody na pohřeb blízké osoby, na návštěvu do nemocnice či v obdobných situacích, měli zajišťovat příslušníci Vězeňské stráže, nebo příslušníci Policie. Pokud by tato činnost spadala do pravomocí Policie ČR, na základě jakého právního předpisu tomu tak je, kde a jak je tento postup upraven a v jakém počtu případů k takové eskortě za loňský a za předloňský rok došlo?

3. Žádám o poskytnutí aktuálního znění závazného pokynu policejního prezidenta o eskortách, střežení osoba o policejních celách či jiného aktuálně účinného dokumentu, který eskortování osob upravuje.“

Policejní Česká republika jako povinný subjekt podle § 2 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb. posoudila Vaši žádost a k jednotlivým dotazům sděluje následující informace:

ad 1) Požadovanými informacemi ve vztahu k bodu č. 1 Vaší žádosti Policie ČR nedisponuje. Povinný subjekt je povinen poskytovat pouze ty informace, které se vztahují k jeho působnosti, a které má nebo by měl mít podle obecně závazného právního předpisu k dispozici. Podle § 2 odst. 4 zákona č. 106/1999 Sb. se nestanovuje povinnost **nové informace vytvářet či vyjadřovat názory povinného subjektu k určité problematice, vytvářet analýzy či hodnocení na základě zadání žadatele.**

Podle § 3 odst. 3 téhož zákona se informací rozumí jakýkoliv obsah nebo jeho část v jakékoliv podobě, zaznamenaný na jakémkoliv nosiči, zejména obsah písemného záznamu na listině, záznamu uloženého v elektronické podobě nebo záznamu zvukového, obrazového nebo audiovizuálního.

Na základě výše uvedených skutečností povinný subjekt posoudil možnost poskytnutí informací požadovaných ve Vaší žádosti a dospěl k závěru, že nemá povinnost tyto informace podle zákona č. 106/1999 Sb. poskytnout, jelikož povinný subjekt nedisponuje informacemi, jaký by byl postup orgánu Policie ČR v situaci, kdy by po zadržení či zatčení dotyčná osoba uvedla, že se má za několik hodin účastnit pohřbu blízké osoby. Aby byla zpracována skutečnosti odpovídající odpověď, bylo by třeba provést analýzu dané problematiky a zpracovat k ní právní stanovisko.

Povinný subjekt konstatuje, že informacemi, kterých se v žádosti domáháte, ve smyslu výše popsaného zákonného ustanovení, nedisponuje. Pro zodpovězení položené otázky by povinný subjekt musel zaujmout konkrétní právní názor k dané otázce. Na takovou činnost se však informační povinnost nevztahuje a žádný právní předpis zároveň povinnému subjektu neukládá povinnost požadovanými informacemi disponovat.

ad 2) Vzhledem k tomu, že Vaše požadované informace pod bodem 2) nejsou v působnosti Policie České republiky, povinný subjekt tuto část Vaší žádosti podle § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb. odkládá.

Povinný subjekt nad rámec této části žádosti uvádí, že v okamžiku, kdy se osoba nachází ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody a je třeba provést eskortu této osoby, je činnost plně v gesci Vězeňské služby České republiky, která seřídí svými právními a interními předpisy, které upravují jejich činnost. Rovněž Policie ČR nedisponuje žádnými statistikami týkajícími se eskort prováděných Vězeňskou službou České republiky.

ad 3) Povinný subjekt Vám v souladu s § 12 zákona č. 106/1999 Sb. po vyloučení (začernění) těch informací, u nichž to stanovuje zákon, poskytuje aktuální znění závazného pokynu policejního prezidenta č. 159/2009, o eskortách, střežení osob a o policejních celách. Ve vztahu k vyloučeným (začerněným) informacím povinný subjekt zároveň vydává rozhodnutí o částečném odmítnutí předmětné žádosti o informace.

Příloha 3: Odpověď Generálního ředitelství vězeňské služby na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ze dne 13. 12. 2022:

SDĚLENÍ ve věci žádosti o poskytnutí informace

Vězeňská služba České republiky, se sídlem Soudní 1672/1a, 140 67 Praha 4, subjekt povinný ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů („povinný subjekt“), obdržela žádost o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů („zákon o svobodném přístupu k informacím“). Žádost byla podána prostřednictvím elektronické adresy podatelny povinného subjektu dne 22. listopadu 2022. Podání učinil Jakub Drahorád, nar. 13. 11. 1997, trvalý pobyt Davidkova 987/123, 182 00 Praha 8 - Kobylisy, e-mail: kuba.drahorad@gmail.com („žadatel“). Povinný subjekt žádost zaevidoval pod čj. VS-225857-1/ČJ-2022-800040-INFZ.

Žadatel se svým podáním domáhá informací, jak je v rámci Vězeňské služby České republiky uplatňován výkon práva na respektování soukromého a rodinného života osob ve výkonu trestu odnětí svobody, a to především ve vztahu k ustanovení § 56 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů („zákon o výkonu trestu odnětí svobody“). Žádost je členěna na dvě části a byla povinnému subjektu předložena ve znění:

„Podle §56 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb. (zákon o výkonu trestu odnětí svobody, dále jen „ZVTOS“) může ředitel věznice pro naléhavé rodinné důvody přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během kalendářního roku. Žádám tedy o sdělení následujících informací:

- 1) *Kolik takových žádostí o přerušeni výkonu trestu bylo za roky 2021, 2020 a 2019 odsouzenými podáno?*
- 2) *Jaké jsou nejčastější „naléhavé rodinné důvody“, kterými odsouzení své žádosti odůvodňují?*
- 3) *Jaké je procento žádostí, kterým bylo vyhověno?*
- 4) *Jaké jsou nejčastější důvody, kterými ředitelé věznice odůvodňují zamítnutí žádosti?*
- 5) *Musí ředitelé věznic svá rozhodnutí o zamítnutí žádostí odůvodňovat?*
- 6) *Jakému počtu odsouzených byl za uplynulé roky přerušen výkon trestu z důvodu umožnění účasti na pohřbu osoby blízké?*
- 7) *Jakému počtu odsouzených byl za uplynulé roky přerušen výkon trestu z důvodu umožnění návštěvy vážně nemocné či zraněné osoby blízké ve zdravotnickém zařízení?“* Ve druhé části žádosti je vyžadováno „poskytnutí aktuálně platného nařízení generálního ředitele vězeňské služby a případně všech dalších interních předpisů, kterými se přerušeni výkonu trestu dle §56 odst. 2 ZVTOS řídí.“.

I.

Povinný subjekt o žádosti (body 1. až 7. a požadavek na vnitřní předpis) vedl samostatná řízení. Přitom, žádosti vždy posoudil z hlediska ústavního práva dle čl. 17 Listiny základních práv a svobod, hlediska právní úpravy provedené zákonodárcem v zákoně o svobodném přístupu k informacím a v souladu s judikaturou Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu a v

neposlední řadě též pohledem významu mezinárodních závazků a také judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Ohledně druhé části žádosti o informace povinný subjekt dospěl k závěru, že poskytnutí informace je možné postupem podle ustanovení § 6 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím, v němž se stanoví: „Pokud žádost o poskytnutí informace směřuje k poskytnutí zveřejněné informace, může povinný subjekt co nejdříve, nejpozději však do sedmi dnů, místoposkytnutí informace sdělit žadateli údaje umožňující vyhledání a získání zveřejněné informace, zejména odkaz na internetovou stránku, kde se informace nachází.“

Povinný subjekt žadateli sdělil, že nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 46/2017 o postupu při přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo trestního opatření odnětí svobody, opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení a povolování účasti odsouzených na akcích konaných mimo věznici („NGŘ č. 46/2017“) je dostupné na webových stránkách povinného subjektu (<https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/zakon-106/poskytnute-informace/2022/web-58089-4-priloha-ngr-462017.pdf>).

II.

Ve věci bodů 1. až 7. žádosti byl ve smyslu ustanovení § 14 odst. 7 zákona o svobodném přístupu k informacím užit institut prodloužení lhůty k vyřízení žádosti o 10 kalendářních dnů; tato skutečnost byla žadateli oznámena pod s. čj. VS-225857-8/ČJ-2022-800040-INFZ.

Požadované informace vztahující se k institutu přerušení výkonu trestu odnětí svobody pro naléhavé rodinné důvody dle ustanovení § 56 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů („zákon o výkonu trestu odnětí svobody“), povinný subjekt uvádí následovně:

1) *Kolik takových žádostí o přerušení výkonu trestu bylo za roky 2021, 2020 a 2019 odsouzenými podáno?*

Počty schválených žádostí o přerušení výkonu trestu dle ustanovení § 56 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody:

Rok	2019	2020	2021
Počet	230	60	59

Uvedené počty uvádí, kolik žádostí bylo řediteli jednotlivých věznic schváleno. Zároveň je nutno doplnit, že roky 2020 a 2021 byly výrazně ovlivněny protiepidemickými opatřeními přijímanými v souvislosti s epidemiologickou situací vzhledem k rozšíření nemoci Covid - 19.

2) *Jaké jsou nejčastější „naléhavé rodinné důvody“, jimiž odsouzení své žádosti odůvodňují?*

Žadatelem vymáhané údaje nejsou povinným subjektem shromažďovány. Lze konstatovat shodně s úpravou v ustanovení § 6 odst. 1 NGŘ č. 46/2017, že naléhavými rodinnými důvody pro přerušení výkonu trestu jsou skutečnosti, které hluboce zasahují do citového vztahu odsouzeného k jeho blízkým osobám, nebo které mohou mít vážné důsledky v sociální nebo ekonomické oblasti jeho rodinných příslušníků nebo odsouzeného a jež zároveň vyžadují neodkladnou přítomnost odsouzeného u rodiny. Jedná se kupříkladu o úmrtí v rodině, účast na pohřbu, návštěvu či doprovod osoby blízké k lékaři, narození dítěte, svatba vlastní či v rodině, návštěva úřadu, řízení o pozůstalosti, řešení bytových záležitostí, řešení záležitostí ohledně dětí.

3) *Jaké je procento žádostí, kterým bylo vyhověno?*

Žadatelem vymáhané údaje nejsou povinným subjektem shromažďovány.

4) *Jaké jsou nejčastější důvody, kterými ředitelé věznic odůvodňují zamítnutí žádosti?*

Žadatelem vymáhané údaje nejsou povinným subjektem shromažďovány.

5) *Musí ředitelé věznic svá rozhodnutí o zamítnutí žádostí odůvodňovat?*

Ředitel věznice o žádosti o přerušení výkonu trestu rozhoduje na základě předloženého stanoviska odborné komise, kdy každý člen komise své stanovisko (především v případě nedoporučujícího stanoviska) iádně odůvodní. Při rozhodování o návrhu ředitel věznice uváží, zda je žádost odsouzeného odůvodněná a jestlipak lze důvodně předpokládat, že odsouzený institut přerušení výkonu trestu nezneužije. Bližší podrobnosti k postupu jsou upraveny v Části třetí NGR č. 46/2017.

6) *Jakému počtu odsouzených byl za uplynulé roky přerušen výkon trestu z důvodu umožnění účasti na pohřbu osoby blízké?*

7) *Jakému počtu odsouzených byl za uplynulé roky přerušen výkon trestu z důvodu umožnění návštěvy vážně nemocné či zraněné osoby blízké ve zdravotnickém zařízení?*

Povinný subjekt společně k bodu 6. a 7. sděluje, že údaje, ve smyslu počtu odsouzených, kterým bylo z konkrétního specifického důvodu (např. účast na pohřbu, návštěva v nemocnici) schváleno přerušení výkonu trestu, nejsou povinným subjektem shromažďovány. Povinný subjekt toliko disponuje souhrnnými počty odsouzených, kterým bylo přerušení výkonu trestu odnětí svobody za kalendářní rok schváleno celkem:

Rok	2019	2020	2021
Počet	196	57	53

Uvedená data uvádí počty odsouzených oproti odpovědi na dotaz v bodě 1., kde jsou uvedeny počty žádostí, to značí, že některým odsouzeným bylo přerušení výkonu trestu schváleno v daném kalendářním roce opakovaně.

Mgr. Alice
Hladíková

Digitálně podepsal Mgr.
Alice Hladíková

Datum: 2022.12.13

17:40:07 +0100

Abstrakt

Přerušení výkonu trestu či poskytnutí eskorty pro naléhavé rodinné důvody jako součást práva na respektování soukromého a rodinného života osob omezených na svobodě

Práce se věnuje problematice uplatňování práva na respektování soukromého a rodinného života osobami omezenými na osobní svobodě z důvodu výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody ve formě možnosti dočasně opustit, za doprovodu eskorty či samostatně, prostor věznice pro naléhavé rodinné důvody. Těmi je v práci míněna zejména účast na pohřbu blízkého příbuzného či možnost jej navštívit v nemocnici v případě, že se nachází v ohrožení života. Zatímco v případě vazebně stíhaných osob není tato problematika na zákonné ani podzákonné úrovni nijak upravena, u osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích se zvýšenou ostrahou či na doživotí je zčásti výslovně zakázána. V praxi je tedy těmto osobám uplatňování jejich práva dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen „Úmluva“) v těchto případech plošně znemožněno. V případě osob v „běžném režimu“ výkonu trestu odnětí svobody je pak toto právo závislé na libovůli ředitele věznice, který nemusí své nepřezkoumatelné a neformální rozhodnutí o přerušení výkonu trestu žádným způsobem odůvodňovat. Evropský soud pro lidská práva přitom již 20 let ustálenou judikaturou potvrzuje, že nemožnost zúčastnit se pohřbu blízkého příbuzného či navštívit takovou osobu v nemocnici konstituuje zásah do práva dle čl. 8 a požaduje, aby ke každému z takových případů bylo přistupováno individuálně a výkon práva byl umožněn do nejvyšší možné míry, pokud jeho omezení není nezbytné v demokratické společnosti. Zároveň nesmí být možnosti, které zákon k realizaci základního práva poskytuje různým skupinám osob ve srovnatelném postavení, diskriminující, tedy nesmí znevýhodňovat některé skupiny osob oproti jiným, aniž by takové rozdílné zacházení sledovalo legitimní cíl. Příspěvek tedy zkoumá, zda je legislativní a praktický stav v ČR s judikaturou ESLP souladný a navrhuje možnosti případných změn na zákonné i podzákonné úrovni.

Klíčová slova

Evropský soud pro lidská práva, respektování soukromého a rodinného života,
čl. 8 Úmluvy, vazba, trest odnětí svobody

Abstract

Temporary release from prison or provision of escort for urgent family reasons as part of the right to respect for private and family life of detained persons

The thesis deals with the issue of exercising the right to respect for private and family life by persons deprived of personal liberty due to detention or imprisonment in the form of the possibility to temporarily leave prison space, accompanied by an escort or alone, for serious family reasons. By these the thesis means attending the funeral of a close relative or the possibility to visit them in the hospital while suffering from a life-threatening condition. While in the case of persons remanded in custody, this issue is not regulated in any way by legal or secondary legislation, in the case of persons serving a custodial sentence in prisons with increased security or for life, it is partially explicitly prohibited. In practice, therefore, these persons are barred from exercising their right under Article 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In the case of persons in the “regular mode“ of serving a prison sentence, the execution of this right is dependent on the discretion of the prison director, who does not have to justify his informal decision to suspend the sentence, which is not amenable to review, in any way. The European Court of Human Rights has, however, consistently held for 20 years that a ban on attending a close relative’s funeral or visiting such a person in a hospital constitutes a violation of Article 8 and requires that each such case shall be treated individually and the exercise of the right should be made possible unless the infringement is necessary in a democratic society. Also, according to the European case-law, the restrictions imposed in order to limit the access to exercise of basic human rights cannot be discriminatory in any way and any difference between the legal regimes of various groups of people in a comparable position must be justified by pursuing a legitimate aim. The thesis therefore examines whether the situation in the Czech Republic is consistent with the case-law of the ECtHR and suggests possible changes.

Keywords

European Court of Human Rights, respect for private and family life, art. 8 of the Convention, detention, imprisonment